

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

613.88

9

ԲԺ. Ս. ԳԱԼԱԶՅԱՆ

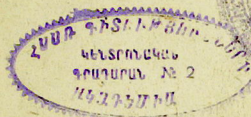
Ս Ե Ռ Ա Կ Ա Ն

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

18964

A $\frac{1}{4605}$

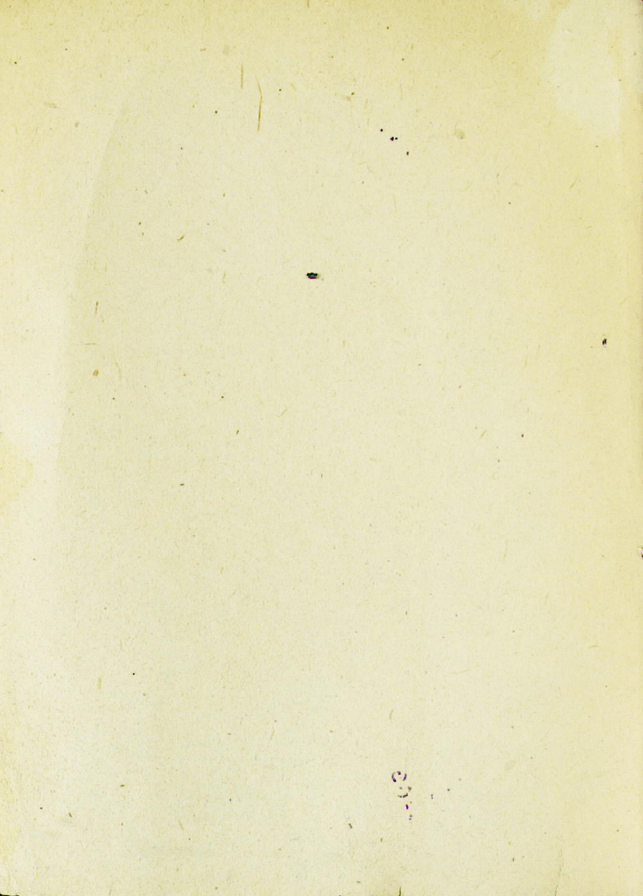

ՊԵՏԶՐԱՏ

ՈՒՍՍԱՆԿԶՐԱՏԲԱԺԻՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1933

Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Այս աշխատանքով յես մտադիր եմ շոշափել մի շատ բարդ խնդիր՝ սեռական դաստիարակության և սեռական լուսավորության խնդիրը դպրոցում, վոր կազմում և ընդհանուր մանկավարժության հիմնաքա-
րերից մեկը:

Այս խնդիրը մանկավարժական գրականության մեջ մինչև որս շոշափվել և և գտել բազմակողմանի լուսաբանություն տեսական կողմից: Գործնական տեսակետից այն վերջնական ձևավորում-ռեցեպտ չի ստացել, վորովհետև ծածկված և յեղել կեղծ ամոթի ծանր ծածկոցով, վորի բարձրացնելու գործը ընտանիքը գցել և դպրոցի վրա, դպրոցը՝ ընտանիքի, մինչև վոր փողոցն և ստանձել մատաղ սերնդի սեռական լուսավորության պաշտոնը և տվել իր դառը պտուղները:

Ներկայումս յերեխայի սեռական դաստիարակության և սեռական լուսավորության խնդիրը կարևորագույն և հիվանդոտ խնդիրներից մեկը պետք և հաշվել թե մանկավարժների և թե ծնողների համար:

Նա բազմիցս ծառացել և և այժմ ել կանգնած և մեր առաջ ու շտապ կարգով լուծման և սպասում:

Մենք պարտք ենք համարում մեր յերեխաներին գրագիտություն և արհեստ սովորեցնել, տալ նրանց անհրաժեշտ գիտելիքներ և փորձառություն՝ կյանքի

կովի դեմ զինված լինելու համար, իսկ սեկսուալ-սե-
ռական հարցերում. վորոք խոշոր դեր են կատարում
չերեխայի կյանքում և նրա անհատականության ձևա-
վորման խնդրում, բարձր թող ենք անում նրանց,
թույլ տալով, վոր նրանք պոետիկ ու կոպիտ անհատ-
ներից քաղեն այդ տեղեկությունները: Ուստի, զարմա-
նալի չե, ինքն չերեխաների սեռական գիտելիքները
խորհրդավոր, արդելված և վավաշոտ բնույթ են կրում:

Այս հսկայական բացը գործնական մանկավար-
ժության մեջ մինչև ո՞րն չի գտել իր արժանի գնահա-
տությունը և լուծումը:

Քանի-քանի գաղտնի կոնֆլիկտներ են առաջա-
նում չերեխայի մեջ, յերբ նա առաջին անգամ ընդ-
հարվում է մանկան ծագման պրոբլեմի հետ:

Ինչպիսի անօրիտ սեռական թնորիաներ ե ստեղծում
չերեխայի պսիխիկան մինչև սեռական հասունության
ըջանը, ինչպիսի տրավմատիկ մոմենտներ ե թագցնում
սեռական «անմեղության» հավասար սեռական տգի-
տությունը, վորը հրդատարությամբ պահպանում են
ծնողներն ու մանկավարժները:

Իսկ շատերը գիտակցելով անգամ, չեն իմանում
ինչպես մոտենալ և ինչպես լուծել այդ դժվարին և
բարդ խնդիրը, վորովհետև նրանց տեսակետով այն
մեկնաբանությունը, վոր սեռական բնույթ ե կրում,
սրբապղծում ե չերեխայի պսիխիկան: Իսկ չերբ ընդ-
հարվում են չերեխայի համառ հարցասիրությանը,
«վորտեղից, ինչպես» ջայլամի նման թագցնում են
զրո խնեը և արագիլի կամ կաղամբի պատմությունն
անում, կամ «կսեծանաս կիմանաս» պատասխանով
բացվականանում:

Բայց մենք, դաստիարակելով ժամանակակից սեռական լուսավորության հիմունքներով, քիչ զոհեր չենք փրկի պոռնկութեան և վեներական հիվանդութիւնների ճանդիւրից. ինքի սեռական լուսավորության պէս հզոր պրոֆիլակտիկ միջոցը գործադրելին, այս սոցիալական ախտերի դեմ, և բազմաթիւ ներօտիկներ կազատվելին իբեքնց ծանր ապրումներից ու մատնված չելին լինի փողոցին, անկիրթ ընկերերի և ցինիկ անպատասխանատու լուսավորիչներին:

Այս բոլոր գիտակցելով, արդի մանկաբանությունը գալիս է այն սեքսուալացում. վոր այն, ինչ վերաբերւմ է յերեխայի սեռական կյանքին, նրանց քաղցնելն անկաւելի, անբոյլաւելի յիւ կորսութեւ, ուստի անհրաժեշտ է թաղ մեջ իւր ժամանակին հաւկավոր սեռական լուսավորություն յիւ դաստիարակւթյուն:

Իսկ այս խնդիրը կանոնավոր հիմքերի վրա դնելու համար պետք է լաւ ուսումնասիրել յերեխայի սեռական զգացումների բարդ բնույթը և նրանց զարգացման բոլոր աստիճանները:

Բացի դրանից, մանկավարժն ինքը պետք է ունենա սաւոր մտածելակերպ, լաւ պատրաստակաւնութիւն և մանկավարժական սուրբ ցակ:

Այս աշխատանքով յիս նպատակ դնելով տկտիվացման ինքան տալ սեռական դաստիարակութեան և սեռական լուսավորութեան խնդրին դպրոցում ցաղ խնդիրը պիտի շոշափեմ սխեմատիկ կերպով ու գլխավորապէս ցուցադրեմ սեռական լուսավորութեան խընդրի պործնական մոտեցման մի որինակ, վոր կատարելեմ Յերեանի 2-րդ աստ. դպրոցներից մեկի վերջին խմբակներում:

ՍԵՌԱԿԱՆ ԲՆԱԶԴԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՅԵՐԵՆԱՅԻ ՄԵՋ
ՅԵՎ ՆՐԱ ԲԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հիմնվելով յերկու ժամանակակից գիտությունների՝ Պալլոսի և Ֆլեքսուոգիայի և Ֆրոյդի ուսմունքի վրա, մենք գիտենք, վոր ըստ և՛ ֆլեքսուոգիայի, վո՛րքոխվող միջավայրի հետ փշրվում են և հին ունակությունները, վոր անպայման և՛ ֆլեքսները, ճնշվելով պայմանական և՛ ֆլեքսներից, կամաց կամաց դադարում են հրամայողական լինելուց որգանիզմի միջավայրին հարմարվելու գործում, իսկ պայմանական և՛ ֆլեքսներն՝ առաջանալով, նպաստում են անհատի միջավայրին աստիճանաբար հարմարվելուն:

Ըստ Ֆրոյդի՝ մանուկը ծնվում է պատրաստի և արթուն սեռական ընտղով: Թեև բարդ սեռական տարրումները խորթ են այդ հասակին, բայց ծնվելու որից նա ունի հաճույք ստանալու հակում և այդ հաճույքը քաղում է նա բազմազան զրգուիչ աղբյուրներից, վորոնց թվում և սեռական զրգիւններից:

Հենց այն, վոր մանուկը հնարավորութիւն ունի ուժեղ հաճույք պատճառող սեռական գրգռներ ունենալու, ասում եմք, վոր Մօլի և Շարացի հիշատակած ասեկսուալ կամ նեխորտ հասակ լերեխայի համար գոյութիւն չունի:

Մանկան մաշկի և լորձաթաղանթի վորոշ մասերը նրա գրգռող կամ երոգեն զոնաներն են: Միջավայրն եւ արդ զոնաների գրգռիչը: Այդ գրգռները կրկնվելով, դառնում են պայմանական ռեֆլեքսներ, սեռական ռեֆլեքսներ, կամ ունակութիւններ, ինչպես՝ ծծելու, համբուլի, դեֆեկացիայի, օնանիզմի և այլ ռեֆլեքսները, հետեւաբար, սեռական դաստիարակութեան խնդրում պետք ե լինել այս լերկու Ֆակտօրներից, և սեռական ունակութիւնների դաստիարակութեան համար, վորպեսզի սեռական ապրումները վաղաժամ չլինեն՝ պետք ե ուսումնասիրել լերեխայի որգանիզմը, նրա միջավայրը և հմտորեն ղեկավարել նրա սեռական կյանքի ձեւավորումը և նոր դաստիարակչական նպատակների, վոր թելադրում ե սոցիալիստական հասարակակարգը:

Սեռական ֆունկցիան հանկարծակի չի լերկան դալիս լերեխայի մեջ: Նա իր սկզբնական ելեմենտներով ծնվում ե լերեխայի որգանիզմի հետ և որգանիզմի եվոլյուցիայի հետ միաւրն

զարգանում են ապագա սեռական ֆունկցիայի տարրական էլեմենտները:

Սեռական ապարատը, սեռ. ֆ. և ցիաի նման լերկար ժամառակ աճելով, վերջապես հասնում է անատոմիական որգանների կատարելապես զարգացած մի ամբողջ սիստեմի, վորի պրոցեսներն որգանիզմի մեջ անջատ չեն ընթանում, այլ կապված են նրա բիոլոգիական բոլոր ֆունկցիաների հետ: Ուստի, որգանիզմի ներքին բոլոր գործողութունները և նույնիսկ դեզորգանիզացիաները հաղորդվում են և սեռական ֆունկցիային:

Արտաքին միջավայրը բեկվելով որգանիզմի մեջ, անդրադառնում է գրգռիչ ու կարգավորիչ է հանդիսանում սեռական կյանքի համար: Իսկ վորովհետև արտաքին միջավայրը սեռական միջավայր է, ուստի սոցիալական ելեմենտները գրգռները նյարդային սիստեմի միջոցով հաղորդելով սեռական ապարատին, վորոշիչ են հանդիսանում սեռական ֆունկցիայի և սեռական կյանքի համար:

Այսպիսով, չկա անջատ սեռական ապարատ և ֆունկցիա, չպիտի գոյութուն ունենա և անջատ սեռական կյանք, անջատ սեռական դաստիարակութուն, առանց ընդհանուր սոցիալական և բիոլոգիական բազայի:

Յեթե սեռական բնագոյը մյուս բնագոյներինման բնածին է, ալն պետք է առաջ բերի սեռական հակում և սեռական բավարարման ձրգտում:

Տեսնենք, թե յերբ և ինչ ձևով է սկսվում արատհայտվել սնունդական հակումը յերեխայի մեջ, ինչ ձևով է անդրադառնում նրա բնավորության վրա, կամ այսպես ասած՝ յերբ է ալն յերեխայի մեջ սեռական վարքի փոխվում:

Ալն միտքը, թե սեռական հակումն արթնանում է մարդու մեջ սեռական գործարանների հասունության հետ և ամեն մի վաղաժամ արթնացած սեռական վարք աննորմալ է և հետևանք յերեխայի որգանիզմի ալա կամ ալն հիվանդության, ներկայումս բիոլոգիապես չի արդարանում:

Հայտնի է, վոր սեռական հակումը շատ բարդ յերևուլթ է, վորն առաջ է գալիս մասամբ սեռորգաններում, մասամբ էլ նրանցից դուրս, որգանիզմի ալլ մասերում և շոշափում է անգամ մարդու պսիխիկան:

Սեռական հակումը կարող է առաջ գալ և ուժեղանալ մարմնի մակերեսի զոնազան մասերի զրգուումից՝ համբուլրից, շփելուց, շոյելուց և ալն...

Մարմնի մակերեսի (մաշկի, լորձաթաղանթի)

գրգռումից հաճույքը մանուկի մեջ լերևան և
գալիս նրա կլանքի հենց առաջին որից՝ խո-
տուտ ածելը, շփելը բավականութուն են պատ-
ճառում մանուկին: Նույնը նկատվում և ծծելու,
դեֆեկացիայի, միդելու և այլ պրոցեսների ժա-
մանակ: Նկատվում և, վոր մանուկը լերբեմն
վտարերն իրար քսելով, աշխատում և վեր աբ-
ստողրել այդ գրգիռները, հաճույք ստանալու
նպատակով:

Թեև այս հաճույքի զգացումը, վոր առաջ և
գալիս մաշկի և լորձաթաղանթի գրգռումից մա-
նուկի մեջ, ամբողջովին սեռական չի կարելի
անվանել, վորովհետև նա սեռական գործարան-
ների հետ չի կապված (սեռ. գործարանները
դեռ չեն զարգացած), սակայն մեծ նշանակու-
թյուն ունեն կանոնավոր դաստիարակության
համար: Յեթե սխալ դաստիարակության պատ-
ճառով մանուկի մեջ ամրանան ալդ սեփական
մարմնից գրգիռներ ստանալու ձգտումները,
նրանք կարող են աղբյուր հանդիսանալ վաղա-
ժամ սեռական գրգիռների արթնացման և կդառ-
նան մշտական ցանկութուն՝ վերաբառողրելու
այդ գրգիռները, վորի ժամանակ լերբխան կա-
րող և շուտ գործադրել սեռական գործարաննե-
րը, վորպես նման հաճույքների անմիջական
աղբյուր: Այս սովորութիւններն առաջ են բե-

ըստ վաղածածմ ոնանիզմ: Բայց այս հասակի
ոնանիզմը տարբերվում է մեծերի ոնանիզմից
նրան. վ, վոր հանդիսանում է պատահական և
պ' ըիֆերիկ գրգիռներ:

Այս բ լորը մանկան սեռական կյանքի առա-
ջին շրջանն է՝ ըստ Գ. վելուկ Ելիսի կլտսիֆիկա-
ցիայի—անոսո-ետսիկ շրջան կամ պերիֆերիկ
սեռական զգացումների շրջան, վորը կարելի է
զգուսմ տրտաքին որեկտի:

Սեռական կյանքի լերկրորդ շրջանը կլինի
այն շրջանը, լերբ սեռական բնագոյր և նրա հետ
կապված ապրումներն ու վարքագիծը կապվում
են արդեն սեռական որդաններից բղխած գրգիռ-
ների հետ, սակայն սեռական մերձեցման մտա-
պատկերները դեռ բացակայում են լերեիայի
լերեակայութլունից: Այս ձևի զգացումներն արթ-
նանում են անմիջականորեն սեռական որդաննե-
րում: Սկզբում անորոշ, չդիտակցված, վոր կապ
ունեն սեռական դործարանների հետ, վորպես
ընդհանուր ֆիզիկական զգացումներ, անորոշ
ցանկութլուններով նրանք շուտով գիտակցվում
են և լերելխան հասկանում է նրանց կապը սե-
ռական որդանների հետ: Այս մոմենտից առաջ է
գալիս սպեցիֆիկ հետաքրքրութլուն դեպի սե-
ռական որդանները և դեպի այն բոլորն, ինչ
կապված է սեռ-որդանների հետ:

Նման վաղաժամ սեռական հետաքրքրութիւն մեջ հաճախ հանցավոր են իրենք ծնողները, իբրք նրանք ժամանակից շուտ են դաստիարակում յերեխայի մեջ ամոթի զգացումը դեպի սեռական որդանները, մարմնի մերկութիւնը և քնական սպանջների պրոցեսները:

Սեռական կլանքի այս յերկրորդ շրջանը հանդիսանում է գիտակցման սեռական զգացումների առաջին շրջանը, վերոյնտե նա յերեւան է գալիս ամբիջի հասակավոր, քան նախկին շրջանի յերեխաների, մոտավորապես նախադպրոցական (3—6 տ.) հասակի յերեխաների մեջ:

Սեռական կլանքի յերրորդ շրջանն այն շրջանն է, իբրք սեռական ապրումներին և սեռական որդաններից բղխած զրպիւններին ու զգացումներին միանում են սեռական մերձեցման մտապատկերները: Այս շրջանը կոնկրետ ֆանտազիաների, լերագների, բարեկամութիւն, սիրահարութիւն, սեռական մերձեցման և այլ շրջանն է, կամ, այսպես ասած՝ ՀԵՏԵՐՈՆԵՐՈՏԻԿ ՇՐՋԱՆ:

Այս յերեք շրջանների յերևան գալը և տեւողութիւնը զանազան յերեխաների համար տարբեր է: Այստեղ խոշոր դեր են խաղում ժառանգականութիւնը, դաստիարակութիւնն այսմանները և մանավանդ՝ սոցիալական միջավայրը:

ՍԵՌԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ-
ՆԵՐԸ

Սեռական դաստիարակության հիմնական խնդիրներն այն են, վոր մենք չճնշելով յերե-
խալի մեջ սեռական բնագոյի զարգացումը,
ստեղծենք այնպիսի պայմաններ, վորտեղ նրա
ՍԵՌԱԿԱՆ ՎԱՐՔԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ ԱՌՈՂՁ
ԸՆԹԱՆԱ և հետ կասեցնի վաղաժամ սեռական
կյանքից, վաղաժամ սեռական պահանջի արթ-
նանալուց և բավարարելուց՝ թե նորմալ ձևով և
թե ոնանիզմով կամ ալլակերպման ուրիշ ձե-
վերով:

Առողջ սեռական վարք համարվում է այն
վարքը, յերբ սեռական բնագոյի և սեռական զգա-
ցումների զարգացումն անշատ, են ընթանում
ֆիզիկական և հոգեկան զարգացումից, գերիշ-
խող չեն նրա բնդհանուր վարքի վրա, իրենց
վրա չեն կենտրոնացնում յերեխալի ուշադրու-
թյունը:

Սեռական առողջ վարքի ճանապարհներն են:

Առաջինը՝ վերացնել յերեխալի շրջապատից
այն բոլորն, ինչ նպաստում է սեռական զգա-
ցումների զրգուման և ուշադրության կենտրոնաց-
ման սեռ-որգանների վրա:

Յերկրորդ՝ ստեղծել յերեխալի կյանքի և
աշխատանքի համար այնպիսի պայմաններ, վո-

րոնք հնարավորութիւնն կտան նրա սեռական
զգացումները և կուտակված սեռական ձգացում-
ները ՍՈՒԲԼԻՄԱՅԻԱՅԻ լենթաբէլ, կամ կերպա-
րանափոխել ուրիշ ձևի ձգտումների՝ խաղի,
զվարճության, ստեղծագործական, հետախուզա-
կան և հասարակական տկտիվ աշխատանքի և
այլ ձգտումներին:

Ուրիշ խոսքով՝ սեռական դաստիարակու-
թյան խնդիրն ունի յերկու մոմենտ.

1. Պահպանել սեռական բնագղը՝ վորպէս
կյանքի աղբյուր,

2. Սեռական բնագղը հպատակեցնել կուլտու-
րային, ինքնադիսցիպլինային, ինքնաանալիզին,
ալսինքն՝ հետաձգել յերեխաների և պատանինե-
րի սեռական կյանքի սկիզբը և պահպանել նրանց
մինչև բիոլոգիական և սոցիալական կատարյալ
հասունութիւնը: Ժուժկալութիւնը դարձնել
վոչ ստիպողական, ալ ինքնաբերական, ասում ե.
Ռուբինշտեյնը:

Սեռական դաստիարակութեան միջոցներն են.

1. Անմիջական ներգործութիւնն յերեխայի
վրա կամ ֆիզիկադաստիարակութիւնն որդանիզմի
դիմադրողական ուժերը բարձրացնելու համար:

2. Սեռական լուսավորութիւնն կամ բացատ-
րութիւնն ու նախազգուշացում:

3. Միջավայրի՝ ընտանիքի և դպրոցի միջոցով կատարած ազդեցություն:

Վաղաժամ սեռական զգացումների դեմ պայքարելու միջոցներ են՝

1. Կուլտուրական պայմաններ ընտանիքում:

2. Սուբլիմացիայի կազմակերպում (հասարակական աշխատանք, ֆիզկուլտուրա և այլն):

ՍԵՌԱԿԱՆ ԲՆԱԶԴԻ ՅԵՐԵՎԱՆ ԳԱՂԸ, ՆՐԱ ԴԱՍՏԻԱ-
ՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԵՎ ԼՈՒՍԱՎՈՐ ՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸԱՏ
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻ

Նախադպրոցականի սեռական բնազդի և հակումների վաղաժամ արթնանալուն նպաստում են զանազան պատճառներ:

Սեռական գրգիռներ են առաջ բերում մանկան գիգիենայի թերութունները, վորոնց թվին են պատկանում հետևյալ հանրածանոթ մոմենտները՝ անկանոն սնունդը (սպիտակուցալի՛ն նյութերի առատությունը, առատ խմիչք քնելուց առաջ...), հագուստի պակասությունները (նեղ, հարող հագուստ): Անկողնի պակասությունները (տաք, փափուկ անկողին, ընդհանուր անկողին), Փորի վրա պառկելը, ձեռքերը վերմակի տակ պահելը, արթնանալուց տեղերում լերկար մնալը և այլն: Մանկան ռեժիմի պակասութուն-

ներր՝ ձանձրութեամբ, պտրապտութիւն, ֆանտազիա,
չափից դուրս քնքշութիւն ծնողների կողմից,
հաճախակի համարուր, պարզեններ, վախեցնել,
սարսափելի պատմութիւններ, հեքիաթներ, կոպ-
տութիւն, ցինիզմ և անգլութիւն, որինակ՝ լե-
րեխայի ներկայութեամբ մարդու կամ կենդանի-
ների՝ ծեծելը, կենդանիներ մորթելը և ալն:

Մեծ դեր է խաղում ծնողների սեռական
վարքը լերեխայի մօտ, վորն անդրադառնում է
նույնիսկ լերեխայի խաղերի վրա (հայրիկ, մայ-
րիկ խաղալը), լերեխային լերկար ծիծ աւելը և
վորոշ հիվանդութիւններ՝ որինակ վորդեր, տակը
միզել և ալն...

Վաղաժամ արթնացած սեռական հակումնե-
րը նախադպրոցական հասակում արտահայտվում
են նրա վարքի մեջ զանազան ձևով՝ անվերջ փա-
ղաքանքներ, զրկախառնութեան, համբուրի, սե-
ռական հետաքրքրութեան, բնական պահանջները
ծածկելու, սադիստական հակումների (ծեծի)
կամ, վերջապես, առատոերոտիզմի կոպիտ ձևերով
վաղաժամ ռանիզմի, վորը հետևանք է պատահա-
կան ձևով առաջ լեկած սեռական գրգռի, որի-
նակ, փայտ հեծնելուց, սեռական որգանները
լվանալուց, շփելուց կամ ուրիշին ընդորինակե-
լուց, ուրիշից սովորելուց:

Վաղաժամ արթնացած սեռական հակումնե-

A 4605 18964

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏ. ԻՄ. ԵՄԻՆ. ՆԱԽԱՐԱՐ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ - № 2
1925 թ. 12. 17

17

ընն առատահայտվում են և նախադպրոցականի
խաղերի մեջ, ուստի խաղերը պահանջում են
խելացի և հմուտ ղեկավարութուն և կոնտրոլ:

Յեթե հեռացնենք այն բոլոր մոմենտները,
վորոնք վաղաժամ սեռական հակումներ են աբ-
նացնում յերեխայի մեջ, յեթե մի փոքր բացատ-
րենք յերեխային նրա սովորութիւնների վնաս-
ակարութիւնը, յեթե ձեռք առնենք մի շարք
արգելիչ միջոցներ՝ նախազգուշացում, արգելք և
ուշի ուշով հսկողութիւն պահպանենք, յեթե յե-
րեխայի ուշադրութիւնը ցրենք իրենից, յեթե
յերեխայի մեջ զարգացնենք պարզ վերաբեր-
մունք դեպի ուրիշի մերկութիւնը և յեթե ամ-
բացնենք յերեխային ֆիզիկապէս՝ ռնանխառ-
կան հակումները և ընդհանրապէս սեռական հա-
կումները կարելի չե վերացնել նախադպրոցականի
միջից:

Այսպիսով, նախադպրոցական հասակում
ամեմտեալաբար սեռական դոստիարակու-
թյունն է, վորո ճանում է դպրոցն ընթանիսի
նե՛ս ձեռք ձեռքի սված:

Ինչ վերաբերում է նախադպրոցականի սե-
ռական լուսավորութեան, այն պետք է լինի
կարճ ու կտրուկ բացատրութիւնների հարցերին
պատասխանելու ձևով, և ռնանիզմի դեմ պար-
զարելիս ինչպիսի անցանկալի և սուր հարց ել

վոր տա նախադպրոցականը, անպատասխան չպիտի թողնվի, ասլ կտրճ, պարզ և հանգիստ պատասխան պիտի ստանա, վորի ժամանակ պետք է ոգտագործվի յերեխայի դիտելիքների պաշարը:

Հարցից խուսափելը, խաբելը կորստաբեր է յերեխայի համար: Այդ վերաբերմունքը խլում է հավատը դեպի ծնողներն ու դաստիարակը և ավելի չե սրում սեռական հետաքրքութլունը:

Պատասխանելիս պետք է խուսափել տերմիններից և մանրամասնութլուններից:

Ահա համառոտ աչն պրոփիլակտիկ ճանապարհը, վորով կարելի չե նախադպրոցականի մեջ բարոյական իմունիտետ գարգացնել:

Վոր իրոք նախադպրոցականն ընդունակ է կոնկրետ հարցեր տալու իր և յրջապատի ծագման մասին, վոր ասդ հարցերից խուսափելը կորստաբեր է՝ ապացուցվում է, բացի ներքև բերած գրականութլան որինակներից, մեր կյանքից մի որինակ ևս՝ փոքրիկ Սեդիկի մորնամակը, վոր բերում եմ ալստեղ ամբողջութլամբ:

«Սեդիկը հավեր շատ եր սիրում և ամբողջ ամառը գբադվում եր նրանցով: Տեսել եր հավին ճուռ ածելիս, թուխս նստած և թխսկանին ճուռտիկներով, վորոնց ծագման ամբողջ պրոցեսը նրա համար վորոշ չափով հասկանալի չեր: Թվում եր, թե ասդ բոլորը նրա ուշադրութլունը չեր

գրավում: Ճուտիկներին նա շատ եր սիրում: Խաղում եր նրանց հետ, կերակրում նրանց և նկարում: Ձեռք, լերք Սեդիկը 4 տ. 2 ամսական եր, հանկարծ իր տատկին հարց ե տվել՝ «Բարու, շունի բալիկները վորտեղից են»: Տատկը պատասխանել եր, վոր շունը նրանց հանում ե ջրից: Այդ բոպելին Սեդիկը տատկին վոչինչ չեր պատասխանել, բայց հենց վոր լես վերադարձա տուն, նրա առաջին հարցը լեղավ՝ «մամա, շունն իր բալիկներին վորտեղիցի ե վերցնում»: Յես պատասխանեցի, վոր ինչպես ճուտիկները հավի վորից են, աչպես ել շան լակոաներն են իրենց մոր իուից, միայն աչ տարբերութամբ, վոր հավը առաջ ձու լե ածում և հետո թուխս նստելով, ճուտ հանում, իսկ շունը կենդանի ճուտիկներ ե բերում:

Սեդիկն ուշադրութամբ լսեց, իսկ լերք վերջացրի, շատ ուրախացավ ու բարձր աղաղակով վազեց խահանոց տատիկի մոտ: «Բարու, բարու, դու խաբրիկ բարու լես: Տես, մաման ինձ ճիշտն ասեց: Շունը իր բալիկներին վորից ե բերում»:

Այդ դեպքից հետո անցավ 2—3 ամիս: Ճուտ ելինք: Ձուկ ելինք ուտում: Սեդիկը մռալլ նստած եր սեղանի մոտ: Հանկարծ արտասանեց «ձուկն ափսոս չե՞ր, ինչո՞ւ լեք սպանել, լես ձուկ

յեմ ուտի՞ռ ու կարծես ինչէն իրէն շարունակե-
լով ասաց ճշուհի ձուկ ե շինում, սեղանը սե-
ղան, հացը՝ հաց, շունիկն ել՝ շուն, մաման ել
մամա՝ ու դառնալով ինձ հարցրեց, «մամա, դու
ինձ ածել ե՞ս»։ Հարցն անսպասելի լիւր, մի
փոքր շփոթեցրեց ինձ, բայց լիս չկորցնելով ինձ,
հանգիստ պատասխանեցի, վոր սեղանը սեղան
չի շինում, ալ նրան պատրաստում ե ատաղծա-
գործը, իսկ հացը թխում ե հացթուխը։

Սեղիկը բավականանալով, թողեց իր վե-
գիտարկական հակումները և սկսեց ախորժակով
ձուկ ուտել։ Մի քանի ժամանակից անցելով
Մեքենական փուռը և Ատաղծագործարանը,
ականատես լիւրով հացի և սեղանի պատրաս-
տելուն։

Սակայն նույն մտքերը նորից վերադարձան
Սեղիկի մոտ։ Մոտավորապես մեկ ամիս դրանից
հետո, Սեղիկը հարցրեց ինձ՝ «մամա, դու ինձ
վճրտեցից ես վերցրել»։

Յես նրան մատչելի ձևով բացատրեցի, թե
վճրտեցից ե նա, նախորոջ հիշեցնելով նրան
ճուտիկներն և լակոտները, բայց մնացի գաղմա-
ցած, վորովհետև Սեղիկն ինձ չհավատաց։

«Մամա, խաբել չի կարելի, դու ինձ գտել
ես սև արկղում՝ ճեռու, հեռու տեղից»։

Յես հասկացա, վոր նույն հարցի մասին

Սեդիկը խոսել է ուրիշների հետ, վորոնք նման ձևով են բացատրել իր ծագումը:

Անցավ կրկին 2—3 ամիս, լերը հալըը տու՛ն վերադարձավ: Սեդիկի առաջին հարցն եր' «պապա, լես վճրտեղից եմ, դուք ինձ վճրտեղից վերցրի՞ք»:

Հալըը փոքրոգի, ինձ մոտ ուղարկեց պատասխանի, բայց Սեդիկը բացականչեց՝ «Պապա, լես չեմ ուզում փորից լինել, մամա՛ն տառւմ է, վոր լես փորիցն եմ լեղել: Այնտեղ կեդտոտ է, լես ուզում եմ վոր ինձ ծաղիկներէ միջից գլտնեք»:

Մոտավորապես այդ ժամանակ նկատեցի, վոր Սեդիկն իր բնական պահանջների ժամանակ սկսել է առանձնանալ, քաշվել ուրիշներից և դեպքեր են լեղել, վոր նա իրեն պահել է, լերը հարմարորթյուններ չեն լեղել:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ
ԲՆԱԶԴԸ, ՆՐԱ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ
ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՐԸ

I աստ. դպրոցական հասակի լերեխաների մեջ սեռական հակուժները սուր ընդլթ են ստատում դարձյալ շնորհիվ մի շարք մոմենտների և ամենից առաջ մի շարք անդդուշությունների ընտանեկան կենցաղում, որինակ՝ ընդհանուր

անկողին, մալրերի, քուլրերի անզգուշ շորափոխություն, ընտանիքում ազատ ցինիկ խոսակցություն, հայհոյանքներ, երոտիկ անեկդոտներ, վորն անկասկած լերեխան հասկանում ե և ապավորվում:

Սուր բնույթ ե տալիս ծնողների և լիրեխաների միջի բարեկամական կապի խղվելը և փոխադարձ վատահուլթյան բացակայությունը: Մեծ հափով նպաստում ե լերեխային վոգելից խմիչքներ տալը: Վերջինիս փոքրիկ քանակությունն անգամ սեռական գրգիռներ առաջացնող հատկությունը հայտնի լե դեռ հին դարերից, վորն ապացուցվում ե հին լատինական առածով՝ «առանց Վակխի, Վեներան սառն ե»:

Այս ուղղությամբ վիճակադրելթյունը ցույց ե տալիս, վոր վոգելից խմիչքներ խմում ե գրպրոցականների 86 % , հարքում ե 30% , ծնողներն են խմացնում 20 % :

I տաս. դպրոցականի սեռական հակուսմների սրմանը նպաստում են մի քանի հակագիգիենիկ սովորություններ, որինակ գոտկատեղը կապերով պինդ սեղմելը, լերկար հեծնելը (ծի, հեծանիվ), շարժումների, խաղերի և ֆիզվարժությունների պակասությունն ու աններմալ դաստիարակություն ստացած փոքրիկ երոտիկների կատա-

ըած պրոպագանդը տրտաքնոցներում ու մութ
անկյուններում:

«Սրանից չորս տարի առաջ, լերք լեռ ապ-
րում ելի իմ ծննդավայրում չղիաելի, թե ինչ ե
ոնանիզմը: Բայց լերք լեռ քաղաք ե գնացի իմ
ընկեր աշակերտների հետ գրասանքի, աշտեղ
սովորեցի», ասում ե Զ-րդ աստ. դպրոցականնե-
րից մեկն իր՝ բժշկի տված անկետայում:

Այս հասակում արթնացած սեռական դըր-
գիւնները կտրող են լերկան գայ վաղաժամ սի-
րահարութւան ձեռով, կամ կանանց մերկութւո-
ւից գրգռվելով և ալլն:

Փոքրահասակ դպրոցականների սկսումալ
գրգիւնները հաճախ փոխվում են առատո-երոտի-
կից համոսեկսուալ հակու մների, ալսինքն՝ դեպի
նոր ոբելտը, դեպի նման սեռը տածած հակում-
ների: Այս հասակից են սկսում տղաները հեաե-
ել աղջիկներին և աղջիկները՝ տղաներին և ալս
հասակից են սկսում դրանց մեջ, առաջին հա-
լացրից անհասկանալի թվող, թշնամական տրտ-
մադրութւունները:

Նկատվում են լերքեմն տրտամոլութւուն
անապաստան և անխնամ լերիխաների մեջ և
ինտերնատներում, իսկ ոնանիզմն ալդ հասակում
հասնում ե տմենամեծ չափերի:

Ոնանիզմն ալս հասակում, վորպես տրդեն

ամրացած տնտրմտլ սեկսուալ սովորութլուն
կամ ռեֆլեքս, հաճախ կրկնվելով, հլուծվում ե
լերեխայի որդանիզմը, դրկելով նրան սեռական
գեղձերի ախտիվացնող հորմոններից, նրան հոգ-
նեցնելու և դեգորգանիզացիալի լենթարկելու
պատճառով, փոխում ե և լերեխայի վարքը,
դարձնելով նրան թուլահամ տպատիկ, թառա-
մած, ամաչկոտ, հակառակ սեռից փախչող, թու-
լացած առաջադիմական ընդունակութլուններով
անհետ:

Վորովհետև արբուսների շրջանն իր սկզբնա-
կան շրջանում ճնշում ե գործ դնում նյարդային
համակարգութլան գործունեութլան վրա և դրա-
նով զցում լերեխայի ընդունակութլունը, ուստի
I աստ. դպրոցների վերջին խմբակներն ավելի
շատ են տալիս լերկրորդ տարի մնացողներ, իսկ
առաջադիմութլան անկումն ալդ խմբակներում
ավելի սուր ե լերևան գալիս ոնանիզմով պա-
րապոզների մեջ: Այս շրջանը մեծ ուշադրութլան
պիտի առնվի մանկավարժների կողմից:

I ԱՍՏ. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒ- ԹՅՈՒՆԸ

I աստ. դպրոցականի սեռական դաստիարա-
կութլունը պիտի տարվի նախ և առաջ ընտա-
նիքի վրա ապրելով և ծնողների մեջ լուսավո-

ըռութիւն աշխատանքներով, լերկրորդ՝ լեռնա-
ներին խաղերով, մարզանքով, մտաշելի սպորտով
գրավելով ու խիստ, բայց աննշմարելի հսկողու-
թիւն ունենալով նրանց վրա, վոր մութ տն-
կուներն ու արտաքնոցները ցուցարան չլինեն
խուլիգանական դրութիւնների լսարան շփոթ-
լեն ալլապեղծած անհատների համար և միևնույն
ժամանակ չհանդիսանան ոնանիզմի կուլը ընդո-
րինակման վայրեր:

Սեկսուալ հակումների առաջացումը կան-
խել հսկողութեամբ, պահպանելով լեռնաանների
ցինիկ զարձակածքներից, մեկ սեռի մյուսին հե-
տապնդելուց, վոր հաճախ անցնում ե սովորա-
կան չարաճճութեան սահմաններից:

Իսկ ծանր դեպքերում, սեկսուալ-ազդեակի
լեռնաաններին առանձնացնել, կամ վարպետ պսիխո-
նեվրոտիկների՝ ուղղել համապատասխան մանկ-
հիմնարկը՝ բժշկվելու:

I ԱՍՏ. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ

Ի տատ. դպրոցականի սեռական լուսավո-
րութիւնը մի կողմից եպիզոդիկ բնույթ պիտի
կրի, նախադպրոցականի հասակի նման, մյուս
կողմից՝ աստիճանաբար ալլանալին ձևով կապվի
Պետ-Գիտ. Խորհի (Պ. Տ. Խ.) ծրագրին կոմպլեք-
սալին ձևով:

Յեթե նախադպրոցականի սեռական լուսավորությունն եպիգոգիկ բնույթ կրելով լինում ե նախադպրոցականի հարցերին պատասխանելը, կամ տնանխատական հակման ասնձահարման միջոցները, 1 աստ. դպրոցականի սեռական լուսավորությունը կարող ե կատարվել ուսուցչի նախաձեռնությամբ այս կամ այն դեպքի առթիվ, որինակ՝ աշակերտի ցինիկ խոսք գործածելու առթիվ, տղաների աղջիկներին հետապնդելու առթիվ և այլն, վորի ընթացքում պարզ բան ե, պետք ե գգուշություն պահպանել տերմինների մեջ և խուսափել թերի բնույթ առաջաց:

Դպրոցական ծրագրային կոմպլեքսները կազմելիս պետք ե ընդգրկել հետևյալ կենսական յերևույթները՝

1. Մահվան անհրաժեշտություն մարդու, կենդանու և բույսերի մեջ:

2. Կյանքի պահպանման և ուժեղացման կարևորությունը:

3. Կյանքի շարունակության կարևորությունը բազմացման միջոցով բույսերի, թռչունների և կաթնատուների մեջ, վորի կոնկրետ ձևերը նրանք դիտակցում են կյանքում, շրջապատում, եքսկուրսիաների ժամանակ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏ. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ
ԲՆԱԶԴԸ, ՆՐԱ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ
ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

II աստ. դպրոցականի հասակն արբունքի շրջանն է, վորի ընթացքում սեռական որդաննե-
րի զարգացման հետ միասին հեղաշրջվում է և
ամբողջ որդանիզմը՝ թե ֆիզիկապես և թե հո-
գեբանորեն:

Մարմնի բոլոր մասերն սկսում են ուժեղ
աճել, փոփոխվել և պատրաստվել ինքնուրույն
ստեղծագործական աշխատանքի:

Փոխվում է բնավորութունը: Նոր եմոցիա-
ները. փոխելով միտքը և զգացումները, դպրո-
ցականին դարձնում են անճանաչելի:

Սեռական բնագոյը բավականաչափ դիֆե-
րենցիացիայի չենթարկվելով, դեպի հակառակ
սեռը տաժաժ հակուան կամ հետերո-սեկսուալ
բնույթ են ստանում և արտահայտվում է սիրա-
հարուժյան, զուգբերի բաժանող խաղերի ձրգու-
ման, հավքուրվելու, նամակազրութուն ունենա-
լու ձգտման մեջ: Տարվում են վեպերով, կանտ-
ցի մերկութուն պատկերացնող նկարներով,
վերջապես, սեռական եներգիան ստեղծագործա-
կան դործադրութուն չգտնելով, փոխվում է
ոնանիզմի, կամ վաղաժամ սեռական մերձեցման:

II աստ. դպրոցականի սեռական դաստիարա-
կության խնդիրներն են՝

1. Յերևան հանել լերկու սեռի դպրոցականների ապրումների պատուիրան:

2. Հետ պահել դպրոցականների երոտիվը զրգող հանգամանքներից դեպի ֆիզկուլաուրան, հասարակական ակտիվ աշխատանքը, աշխինքն՝ սուբլիմացիայի լենթարկել նրա սեռական եներգիան մարքսիստական տեսակետից, հակադրելով անցյալի՝

1. բուրժուական դասադալին կազմին,

2. տնկուսակցականությանը

3. անհատականությանը,

4. եքոցենտրիզմին,

5. կրոնական միատկ. լոգեոլոգիային,

6. ուսման պատելով մեթոդներին,

7. պարապ ազինամիկ դրությանը,

8. վերացականությանը,

9. դպրոցի և ընտանիքի անջատմանը,

1. պրոլետարական դասակարգային կազմ,

2. կուսակցականություն,

3. կոլեկտիվիզմ,

4. սոցիոցենտրիզմ,

5. մատերիալիստական դիալեկտիզմ,

6. ուսման ակտիվ մեթոդներ,

7. հատախոհական մեթոդներ և արտադրական աշխատանք,

8. պրակտիզմ,

9. դպրոցի և ընտանիքի սերտ կապ:

II աստ. դպրոցականին սեռական դաստիարակությամբ պիտք ե սովորեցնել զգուշություն պահպանել ընկերների ընտրության մեջ, կինոյի և ոպերայի վերաբերյալ լինել ընտրող, խուսափել հակազեղարվեստական գրականութունից, քրեական քրոնիկայից: Հաշվի առնել վաղաժամ դրամ վաստակելու կողմերը, մաքառել ալկոհո-

լիզմի, ծխելու դեմ և այլ միջոցներով բարոյա-
կան հիմք գցել պատանիների մեջ:

Ոժանդակ միջոց են անկետաները, վորով
կարելի լի լերևան հանել դպրոցականներին հե-
տաքրքրող հարցերը: Անկետան պիտի ունենա
ալպալսի հարցեր, որինով՝ «ի՞նչ եք ցանկանում
իմանալ մարդու ծնունդի մասին», կամ ալն
ձևով, ինչպես լիս դիմեցի Յերևանի II տատ.
դպրոցներից մեկի վերջին խմբերին, վորպես
առողջապահության դասատու, վորի մասին կհի-
շեմ ստորև:

II ԱՍՏ. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒ- ԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

II տատ. սեռական լուսավորությունը պիտի
շոշափի հետևյալ խնդիրները՝ ծանոթացնել դպրո-
ցականին իր մարմնի լրիվ կազմության հետ,
ընդհանուր անատոմիային, ֆիզիոլոգիային և բիո-
լոգիային կցելով սեռական որդանների անատո-
միան, ֆիզիոլոգիան և հիգիենան, վորպեսզի նրանք
տեղյակ լինեն սեռական որդանների հակառական
նշանակությանն ու ֆունկցիային, վորովհետև
այդ որդաններն աբրուսքի շրջանում իրենց ընա-
կան փոփոխություններով շարժում են դպրոցա-
կանի հետաքրքրությունը և իրենց վրա կենա-
րոնացնում նրա ուշադրությունը:

Այս տեղեկութիւնները պարզում են II աստ. դպրոցականին, վոր սեռական որգաններն ամենակտրեվոր որգաններից են, նրանց հետ ե կապված ծնողի պարսականութիւնը յեվ նրանց առողջութիւնից ե կախված նեղագա սերնդի առադջութիւնը:

Հասկանալով սերմնահոսութեան և դաշտանի նշանակութիւնը կյանքի մեջ անմիջորեն մանկավարժի կամ բժշկի գիտական ձևով տված նշութից, II աստ. դպրոցականը գիտակցաբար հետ կվանի անկոչ լուսավորիչների բացատրութիւններն ու անմիտ խրատները և հանգիստ կանցկացնի արբունքի փութորկալից շրջանը, գիտակցաբար խուսափելով ոնանիզմից և վաղաժամ սեռական մերձեցումից:

Վերոհիշյալ բացատրութիւնները պետք ե տալ մեծ հմտութեամբ, տակտով, շատ լուրջ և առանց լերկմիտ ցուցումների:

Այս դերը վերապահվում ե դպրոցական բժշկին, վորը բացի վերոհիշյալ բացատրութիւններից, ծանոթացնում ե և սեռական կյանքի պատուրդալի՝ վեներական հիվանդութիւնների հետ, վորպես չարիքի՝ անհատի, ընտանիքի, ժողանդութեան և հասարակութեան համար, ընդգծելով բիոլոգիական հասունութեան կարևորութիւնը, ժուժկալութեան հսկայական նշանակու-

թյունն առողջութեան համար: Բժիշկը ծանոթաց-
նում է ալկոհոլիզմի և ծխելու վնասակար հե-
տևանքներին հետ սեռական խնդրում:

Իբրև լրացում առածներին, բժիշկը վերջին
խմբակներում ընթերցանութեան և մտքերի փո-
խանակութեան նյութ է դարձնում գրականու-
թեան նշանավոր լերկերը, ինչպես որ. «Ուրվա-
կաններ» և այլն:

Սեռական լուսավորութեան միացած մասը՝
հասարակական և բարոյագիտական հիմունքներով
մոտեցումը, ինչպես ամօթի զգացման զարգա-
ցումը, սերը դեպի պարկեշտութիւնը, դեպի
գեղեցիկը, մաքուր սիրո վերլուծութիւնը, դեպի
իզական սեռը հարգանքի վերաբերմունքը, զպրո-
ցականին սոցիալական հասունութեան կարևորու-
թիւնը ցույց տալը վերապահվում է մանկավար-
ժին (դաստիարակին), վորը զրուցով, ընթեր-
ցանութեամբ, նյութերի քննադասութեամբ և
մտքերի փոխանակութեամբ աշխատում է բարո-
յական սերմեր գցել աշակերտի մեջ:

Այստեղ կարելի է մատնանշել գրականու-
թեան մի քանի նշանավոր լերկեր, ինչպես Շիր-
վանզադեյի «Դաոսը» և այլն:

Վերջին դերը սեռական դաստիարակու թյան
և լուսավորութեան խնդրում՝ առակերտություն
մեջ սեռական սանձադակութեան դեմ պայա-

րելու գործը վերապահվում է աշակերտական կազմակերպություններին՝ կոմերիտմիությանը, «Կոմերիտմիությունը, ասում է Պիստրալը, հանդիսանում է այն հզոր հոսանքը, վորը հեղափոխական կռիւ շուրջն է ժողովում լերիտասարդության ամենալավ ուժերը, Կոմերիտմիությունըն է կազմակերպում կյանքն առաջնակարգ գաղափարների շուրջը, կապելով հասարակության ուսւ ուղղությունները լերի տասարդության իդեալական ձգտումների հետ»:

Յեթե այդ այդպես է, ուրեմն կոմերիտմիությունը կարող է և պետք է լինի ամենաիզուր գործիք մանկավարժության ձեռքին առող սերնդի առողջացման գործում:

Բացի վերոհիշյալից, պետք է ավելացնենք և այն, վոր սեռական դաստիարակության և սեռական լուսավորության խնդիրներում ծնողներին և մանկավարժներին աջակցելու համար պետք է ունենալ ոժանդակ հիմնարկություն, պեղալոգաբժշկական կոնսուլացիա:

Վորպես առողջապահության դասատու, ցանկանալով շոշափել սեռական լուսավորության խնդիրները Յերևանի II աստ. դպրոցներից մեկի վերջին խմբում, լես նախորոք զիմեցի անկետաների՝ հետևյալ ձևով.—

«Ընկերներ,

Դուք բոլորդ լինելով արդեն 16—18 տ. և ավելի հասակում, անցել եք մի վորոշ կրիտիկական հասակաշրջան, վոր կոչվում է փոփոխական շրջան, կամ արբունքի շրջան և ներկայումս բոլորիդ համար պարզ է, թե ինչպիսի կտրուկ տարբերութուն կա ձեր ներկա պատանեկական (կամ յեղիտասարդական) և նախկին հասակի միջև:

Դուք նկատում եք, վոր ձեր ներկա հասակը տարբերվում է նախկինից վոչ միայն արտաքին նշաններով, ինչպես հասակի բարձրութունը, արիութունը, դեմքի վ մարմնի ալլ մասերի վրա առաջ լեկած բուսականութունը, ձայնի ուժեղութունը և այլն և այլն... ձեր մեջ կատարվել են խոշոր ներքին հոգեբանական և ֆիզիկոքիմիական փոփոխութուններ, այնպես վոր ամեն մեկդ թվում եք ալլ մարդ, կարծես առաջվանը չեք, կարծես ձեզ փոխած լինեն:

Վորտեղից են առաջ լեկել այդ փոփոխութունները և ինչո՞ւ համար են առաջ լեկել՝ այդ կարծում եմ ձեզ շատ քիչ է հայտնի, կամ բոլորովին հայտնի չէ, ուստի, առանալով այս մտքուր թերթիկները, խնդրում եմ դրանցեք ձեր ներկա հասակի ներքին և արտաքին առանձնահատկութունների, ձեր ներկա ապրումների այն

հարցերը, վորոնց մասին կցանկանալիք բացատրութիւններ ստանալ:

Իսկ յետ իմ հերթին, ծանոթանալով այդ հարցերի հետ, հետագայ իմ զրուցիով կաշխատեմ բացատրել և բավարարել ձեզ բոլորիդ:

Թերթերի վրա պետք ե նշեք միայն ձեր խոմբը և տարիքը: Աղգանուները պետք չեն— թերթերը պետք ե լինեն անոնիմ:

Անկետաները տվին հետևյալ պատկերը:

Անվանում	Տարիք					Հարցեր		Հարցերի բնույթը	Երկուսի թիվը	%
	16	17	18	19	20	Առաջին նակի	Երկրորդ նակի			
V-132	—	3	16	6	7	121	48	Իրողութեան	27	10 %
V-235	2	5	17	5	6	80	30	Ֆիզիոլոգիական	70	25 »
								Պատուութեան	111	40 »
								Առողջապահութիւն	17	6 »
								Անտոմիայից	27	10 »
								Անատոմիայից	5	1,8 »
								Պատմութիւն	20	8 »
2	67	2	8	33	11	13	201	Կենցաղային	3	1,0 »
							78	Դնացածն անորոշ		
279										

Ծանոթանալով անկետաների բովանդակութեան հետ, ինձ համար պարզվեց, վոր սեռական կյանքը ամենալայն իմաստով և մանրամասնութեամբ ծանոթ ե (5-րդ խմբի) տղաներտութեանը:

Անկետաներն ապացին ինձ, վոր 5-րդ խմբի

աշակերտության համար սիրո առարկան՝ վոգե-
վորության և ստեղծագործական աշխատանքի
իմպուլս տվողը հեռանկարը չե, վոր հատուկ ե
այդ հասակին, այլ սովորական մի բան։ Մերը
միայն կիրք ե, հաճույք, առանց իմաստի և պա-
տասխանատվության հետեանքի։ Սեռական
խնդիրը մի նյութ ե, վորի մաւին կարելի լե
խոսել սանձարձակ, առանց քաշվելու, ամոթի,
կենցաղային տգեղ դարձվածքներով։

Մի բանի որինակ տված հարցերից և խոս-
տովանություններից՝

1. Սեռական հարցը ինձ համար լեղել ե
շատ հետաքրքիր։ Այդ զգացմունքն արթնացել ե
իմ մեջ շատ վաղ, 10—12 տարեկան հասակում։

2. Մերը կրքի անմիջական բավարարումն ե
և ուրիշ վոչինչ։

3. Յերկարատե սիրահարությունը հոգեկան
հիվանդություն ե։

4. Սեռական հարաբերությունը զվարճու-
թյուն ե։

5. Սեռական հարաբերություն չունենալու
նպատակը և հեռանքն անհասկանալի լե ինձ
համար։

6. Արդյոք ժուժկալությունը հասուն մար-
դու համար մնասական չե։

7. Ինչից ե տռաջանում կիրքը և այլն։

8. Ընկ. բժշկուհի, շատ ուրախ եմ, վոր նման բաներ եք սարքում, վորով մենք կարող ենք արտահայտվել և այլն:

Այս բոլորը պարզելուց հետո լեւ վորոշեցի գասախոսութիւն նշուծին անցնել հետեւյալ կերպ՝ ոգտագործելով աշակերտութիւն սեռական խնդրի վերաբերյալ բոլոր պիտեցածը, դնել այն նոր՝ գիտական և կուլտուրական հունի մեջ, բաժարարելով նրանց բոլոր հարցերին: Այնուհետեւ, առողջապահութիւն կուրսում աշակերտութիւն հետ նախորոք անցնելով բոլոր ասցիալական հիվանդութիւնները՝ գլխավորապէս վեներական հիվանդութիւնները, ալկոհոլիզմը և ծխելու նշանակութիւնն առողջութիւն համար: Ուսումնասիրելով նրանց վերոհիշյալ անկետանները, լեւ գործնականապէս անցա սեռական խնդրին հետեւյալ ձևերով՝

«Ընկերներ,

Նախքան ձեր հարցերին բաժարարելը, լեւ պետք է ասեմ ՚հետեւյալը. վոր մենք ընդառաջելով կուլտուրային, պիտի գիտենանք, վոր ամութի ղգացումը և սերը դեպի գեղեցիկը, վաչ միայն առարկան, այլ և դեպի գեղեցիկ խոսքը, գեղեցիկ միտքը, գեղեցիկ գործը — ահա այն լերկու լծակները, վոր բարձրացնում են մարդու

բարոյականութիւնը և մտցնում մարդու մեջ
պարկեշտութիւն և կոլտուրա:

Մարդը նմանվում է անասնին իր ֆիզիկո-
գիական (կենսաբանական) պահանջներով (բնազդ-
ներով, կրքերով), բայց տարբերվում է բանա-
կանութեամբ, հոգեբանութեամբ: Մարդու կրքերը,
բնազդներն ալն ժամանակ են հատուկ մարդուն,
մարդկային, իբրեւ նա գտնաւորակվում է աշխատ, և
վոր ներդաշնակութիւն է ստեղծվում նրա ֆի-
զիոլոգիական և հոգեբանական պահանջների
միջև: Կամ թե չե իր հզոր կամքի ուժով՝ նա
ինքն է ստեղծում ալդ ներդաշնակութիւնը:

Սիրո զգացմունքը, կամ կիրքը մեկն է ալն
ֆիզիկոգիական պահանջներից՝ վոր ամենից շատ
է պահանջում ներդաշնակութիւն հոգեբանու-
թեան հետ, հակառակ դեպքում լոկ ֆիզիկականը
անասնացնում է մարդուն:

Ձեր պատանեկական հասակը և յերիտա-
սարդների հասակը ամենազգայուն հասակն է
դեպի գեղեցիկը, դեպի ամոթի դաջմունքը, և
ալդ յերկու հզոր լծակներն անպայման պետք է
զարգանան ալդ հասակում: Իսկ լեթե նրանք
ըացակայում են, դրա մեջ մեղավոր են կամ հի-
վանդազին ժառանգութիւնը կամ շրջապատող
հիվանդազին լերևութներն ու պայմանները,

ալսինքն՝ դասախարակության բացակայութիւնը,
վատ ընտանիքը, վատ շրջապատը:

Սեռական կյանքում չսալթաքելու համար
լերիառասարդութիւնն ամենից առաջ լավ ծանոթ
պիտի լինի այն ֆիզիոլոգիական պրոցեսներին
հետ, վոր կատարվում են նրա արգանիզմի մեջ,
ալսինքն՝ պիտի ծանոթ լինի Վոչ միայն որդա-
նիզմի կազմութեան հետ, այլև այդ պրոցեսներին
նպասակի յեվ հետեվանքի հետ:

Դուք անատոմիայից (մարդակազմութիւնից)
գիտեք, վոր մարդու մարմինը մի մեծ գործա-
րան ե՝ զանազան բաժանումներէն բաղկացած:

Դուք գիտեք, թե ինչու համար ե դրանցից
ամեն մեկը, ինչպե՞ս՝ կմախքը, մկանները, ներ-
վային համակարգութիւնը, մարսողութեան, շն-
չառութեան և արյան շրջանառութեան գործա-
րանները, նյութերի փոխանակութեանը նպաստող
գործարանները, մի շարք գեղձեր և, վերջապէս,
սեռական գործարանները:

Գեղձերի մասին թույլ հասկացողութիւն
ունենք, իսկ սեռական գործարանների մասին
համարյա վոչ մի, կամ չափազանց թերի բան:

Այս վերջին յերկու տեսակի գործարանների
գեղձերի և սեռական գործարանների դերը որ-
դանիզմի մեջ չափազանց մեծ ե, և յեւ պետք ե

ծանոթացնեմ ձեզ դրանց կազմի և նշանակու-
թյան հետ:

Յեթե քննադատորէն մօտենանք մարդու
մարմնի կազմութիւնը, կոեւենք, վր նրա գոր-
ծարանները կարելի յե բաժանել յերեք խմբի.
առաջին խմբին են պատկանում ձեզ արդեն ծա-
նոթ գործարանները: Նրանց նպատակն ե ծա-
ռայել իրեն՝ անհատին և կոչվում են բուսական
(վեգետատիվ) գործարաններ: Յերկրորդ խմբակը
սերնդի (գլեներատիվ) գործարաններ, կամ սե-
ռական գործարաններ: Նրանց նպատակն ե մի-
տն սերունդ արտադրել, աշխնքն՝ սահծել ան-
հատից մի նոր անհատ, նոր սերունդ, նոր կյան-
քի ողակ և աղպիսով շարունակել կյանքը դեպի
հավիտենականութուն կամ անմայացնել ան-
հատին:

Սեռական գործարանների գործողութունը
կարծես բոլորովին անկախ, ավտոնոմ լինի առա-
ջին գործարաններից, սակայն մեր մարմինն
ունի մի ուրիշ, յերրորդ տեսակի գործարաններ,
վորոնք կապում են աղ յերու ավտոնոմ աշխարհ-
ներն իրար հետ: Իրանք ներգաճող գեղձերն են:

Ուրեմն, իմ զրույցի նյութը պիտի լինի
վերջին յերկու տեսակի գործարանների կազմու-
թյունը և նշանակութունը: Դուք լմ ասածներից
ամեն մեկդ կքաղեք ձեր հարցերի պատասխանը,
վոր տվել եք անկետաղի մեջ:

ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ՀԱՍՍԱԿԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Բույսերի ցանքը, ջրերը և քաղհանն
ունեն իրենց հատուկ ժամանակները:

Մարդը նման է բույսին և նրա հասակի
ամեն մի շրջանն ունի իր զգացման հատուկ
խնդիրները, վորոնք անպայման պիտի լուծվեն
իր ժամանակին:

Ինուլթյունը մարդու զարգացման գործում
կարծես նույնպես աշխատանքի բաշխում է կա-
տարել. նախադպրոցական շրջանն ունի իր զար-
գացման հատուկ խնդիրներ, ը, դպրոցականը, վորի
մեջ է մտնում և պատանեկական հասակը՝ իր
խնդիրները:

Յերեխան սաղմնային դրության մեջ այն-
պիսի արարած է, վորը պոտենցիալ կերպով
պարփակում է մարդկային բոլոր ընդունակու-
թյունները և հնարավորությունները:

Այդ ընդունակությունները յերևան են գա-
լիս և բացվում նրա մեջ աստիճանաբար, նրա
կյանքի զանազան շրջաններում, զանազան հա-
սակներում, զանազան խորությամբ, տարբեր
չափով ու թափով:

Ներկայումս, մեզ հետաքրքրում է, թե յերե-
խան ինչպիսի՞ ճանապարհներով է զարգանում,
սկսած սաղմնային դրությունից մինչև պատանե-
կական շրջանը:

Սկսած սաղմնային կամ արգանդային շրջանից մինչև պատանեկական շրջանը մարդու զարգացումը լերեք թափով ե ընթանում.

առաջինը՝ սաղմնային կամ արգանդային, լերկրորդը՝ մինչև սեռական հասունացման շրջանը թուլլ, Էանդադ զարգացում և լերրորդը՝ վերջին (արթունի) շրջանում՝ չափազանց արագ, չափազանց ինտենսիվ զարգացում:

Անհատի մեջ այս լերեք թափի ընթացքը զանազան պատճառներից (հիվանդութլունները, տնտեսական և սոցիալական պայմաններ) կարող ե դանդաղել, կամ նույնիսկ ընդհատվլ:

Հիվանդութլունները և տնտեսական դրութլունը կարող ե ֆիզիկական զարգացման վրա անդրադառնալ, իսկ սոցիալական պայմանները՝ նրա կուլտուրական և հագեկան զարգացման վրա:

Այս բոլորը ցուլց են տալիս, վոր պատանու ընդհանուր զարգացողութլունը վորոշելու համար սխալ կլինի, լեթե մենք առաջնորդվենք լուկ նրա տարիքով, ինչպես ընդունված ե կլանքի մեջ. Որինակ, մեկին հասուն պատկերացնելու համար ասում են՝ «քսան տարեկան մարդ ե»:

Նորմալ պատանեկական հասակ ասելով, մենք, անկախ պատալոգիական (հիվանդագին) կամ տնտեսական և սոցիալական աննպատա պայմաններից, պետք ե հասկանանք հետևյալ շորս

հասակները, վորը պետք է միաժամանակ անցկացրած լինի պատանին.

1. Խրոնոլոգիական հասակ (քանի տարեկան է):

2. Ֆիզիլոգիական հասակ (ինչպե՞ս է զարգացած ֆիզիկական).

3. Պսիխոլոգիական հասակ (ինչպե՞ս է զարգացած նրա հոգեկան աշխարհը):

4. Մանկավարժական հասակ (ինչպիսի՞ ուսումնական և կուլտուրական առաջադիմութիւնն է ցույց տալիս):

Պատանու թե ֆիզիկական և թե հոգեկան տնայն համար մարմինը գործադրում է եներգիա և ալդ եներգիան վերցնում է իր միջից, վորը միակ աղբյուրն է:

Պատահում է, վոր յեթե ֆիզիկական զարգացումը շատ եներգիա չէ, գործադրում, հոգեկան և մտավոր աճումը ժամանակավորապես դանդաղում է, և հակառակը:

Պատանեկական հասակն ունի իր զարգացման շրջանները՝ ետապները: Առաջին՝ ետապը 12—14 տ. հասակն է, յերբ սեռական հասունացումը սկսվել է, բայց ընթանում է գաղտնի՝ որգանիզմի ներսը:

Յերկրորդ ետապը 14—16 տարեկան հա-

առկն ե, յերբ արտաքին նշաններով պարզ
արտահայտվում ե սեռական հասունացումը:

Յերրորդ ետապը 18 20—21—24 տ. հա-
առկն ե, վորի շրջանում սեռական հասունացումը
վերջանում ե:

Բիոգենետիկ սկզբունքի հետևորդների
կարծիքով, անհատն իր զարգացման ընթացքում
անցնում ե պատմութիւն ըստ շրջաններն, իսկ
պատանեկական հասակի առաջին շրջանը նրանք
նմանեցնում են պատմութիւն ֆեոդալական շր-
ջանին, վորովհետեւ պատանու մեջ նկատվում են
սոսկեական բնութագրեր՝ խիզախութիւն, հերո-
սութիւն, անձնագոհութիւն, հավատարմութիւն
ճարպկութիւն և այլն:

Պատանեկական հասակի յերկրորդ շրջանը
ընտրողվում ե նրանով, վոր զարգանում են պա-
տանու մեջ ընկերսիրութիւն և սեր դեպի
հասարակութիւնը, դեպի շրջապատը, կոլեկտիվը:

Ընդհանրապիս պատանեկութիւն կնշանակի
մանկութիւնից ձեռք բերած ըստ ընդունակու-
թիւնների ամրացում, լայնացում և խորացում:

Մանուկը զարգացնում ե իր բնգունակու-
թիւնները քանակապես, իր ֆիզիկական կյանքն
ամրացնելու նպատակով:

Իսկ պատանին՝ վորակապես ե հիմք դրում
ստեղծագործական աշխատանքի:

Հասուն շրջանն ոգամագործում ե ընդունա-
կությունների քանակը և վորակը, ախպես տատծ
տինթեզի չե յենթարկում իր ունեցածը՝ ստեղ-
ծագործելու համար:

Այսպիսով, անհատի դաստիարակության
նպատակը պետք ե լինի՝ նպատակել, վոր ալդ
յերկու՝ մտնկության և պատանեկության հասակ-
ները լրիվ անցնեն:

Յերևան հանել անհատի մեջ պոտենցիալ
կերպով թաղնված բոլոր ընդունակությունները
և հնարավորությունները, վարժեցնել և ամրաց-
նել նրանց, վորպեսզի նա խրոնոլոգիական հասակի
հետ ունենա համապատասխան ֆիզիոլոգիական,
պսիխոլոգիական և մանկավարժական զարգացում,
վոր հասուն հասակը լինի լրիվ և արդյունավետ:

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՄՈՒՆԱՑՄԱՆ ԲԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁ-
ՆԱԿԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Յերբ են զարգանում և ինչու համար են
մորդու սեռական գործարանները:

Տեանեք սեռական գործարանների զարգա-
ցումը սաղմի մեջ:

Սաղմը հյուսվում ե բազմաթիվ բջիջներից:
Բջիջները, բաժանվելով գանազան խմբերի կամ
հյուսվածքների, կազմակերպում են սաղմի որ-
գանները: Այդ բջիջներից մի փոքրիկ խմբակ

սաղմի կյանքի Ե-րդ շաբաթում բաժանվելով
ընդհանուրից, խմբվում ե վոդնաշարի լերկու-
կողմը, գոտկատեղից ցած, լերիկամներին կլց և
հիմք գցում ապագա սեռական որգաններին:

Մարդու մարմինը, ինչպես տեսնում ենք,
կազմված ե հյուսվածքներից, և այդ հուսվածք-
ները, ինչպես որգանները, բաժանվում են լեր-
կու խմբի, մեկը սաղմի ժամանակավոր գոյու-
թյունը պահպանելու համար — վեգետատիվ-բու-
սական, մյուսը՝ նրա կյանքը անմահության հետ
կապելու՝ ստեղծագործելու համար — գեներատիվ-
սեռական հուսվածք: Վերջին տեսակի հյուսվածք-
ներից են կազմվում սեռական գործարանները և
սեռական գեղձերը:

Աճելով և բազմանալով, այդ հյուսվածքը
Զ-րդ ամսվա վերջում սկսում ե տարբեր սեռերի
հատկությունն ձեռք բերել. այսինքն՝ արական և
իգական գեղձերի հյուսվածք կազմել, վորոնց
արտադրությունը պիտի լինեն սեռական բջիջ-
ներ, վորոնցից իգականը ձվիկներ, արականը՝
սերմնաթելեր-սպերմատոզոիդներ:

Վոչ ձվիկը և վոչ ել սերմնաթելերն առան-
ձին առանձին նոր որգանիցմներ կազմել չեն
կարող, մինչև վոր իրար հետ չմիանան՝ կոնյու-
գացիայի չենթարկվեն, իրար չբեղմնավորեն:

Բեղմնավորված սեռական բջիջների կեն-

սուճակութիւնը կախված է շատ հանգամանք-
ներից, վորոնց մեջ ամենակարևորը որգանիզմնե-
րի հասունութիւնն է, ալն որգանիզմների, վորոնց
սերմնաբջիշներն իրար բեղմնավորել են:

Սեռական գեղձերի սեռական բջիշներ տը-
տադրելու ընդունակութիւնը յերկու սեռերի մեջ
տարբեր է:

Արական սեռական գեղձերն անհատի կյանքի
ընթացքում 240 միլիարդ սպերմատոզոիդներ են
արտադրում, իգականն ընդամենը 200 կենսունակ
ձվիկ տարեկան 12, ամսական մեկ, հազվագլուտ
դեպքերում յերկու հատ: Իսկ լեթե յերկու հասուն
ձվիկներ միաբաժանակ բեղմնավորվեն, կծնվեն
յերկվորյակներ:

Արական սերմնաբջիշները կենսունակ չեն՝
2—3 րից վոչնչանում են:

Իգական բջիշ կորիզն իր մեջ պարունակում
է մեկ սեռի նյութ, իսկ արական սերմնաբջիշ
կորիզը՝ յերկու սեռի նյութ:

Արական սերմնաբջիշներն են բնորոշում սեռը:

Բայց ալս կամ ալն սեռի կազմակերպման
խնդրում մեծ դեր են կատարում թե ներքին և
թե արտաքին հանգամանքները, որինակ՝ ուժեղ
սննդառութիւնը նպաստում է իգական սեռի
կազմակերպմանը: Պատերազմներից հետո արա-
կան սեռի գերազանցութիւնը նոր ծնվածների

մեջ բացատրվում է անտեսական աննպաստ
պայմաններով և սննդի նվազումով:

Մանուկն իր արգանդային կյանքի վորոշ
շրջանում լերկսեռ է, այլինքն՝ կադմված է թե
տրական և թե իգական սեռական ըջիջներից:

Այնուհետև վորոշ պայմաններ գալիս են
հանելու մանուկին այդ դրությունից, տալով
նրան վորոշ թեքում՝ տրական կամ իգական:

Յերկրորդ ամսի վերջերից մինչև չորրորդ
ամսվա վերջն աչն շրջանն է, յերբ սաղմը վեր-
ջացնում է այս կամ աչն սեռական թեքումը և
կազմակերպվում:

Այդ թեքումն տուաջ է գալիս թե արտաքին
և թե ներքին պատճառներից:

Սաղմին լերկսեռ դրությունից դուրս բերող
հանգամանքների հարվածը կարող է լինել գա-
նազան ուժգնութան: Այդ պատճառով ել սեռա-
կան թեքումները լինում են զանազան աստիճա-
նի, վորն արտանայտվում է թե անատոմիապես
և թե հոգեբանորեն:

Ահա, թե ինչն է պատճառը, վոր զանազան
սեռի անհատների մեջ մենք տեսնում ենք
հակառակ սեռի հատկություն:

Բիոյոգիական պատկերն իրավունք է տալիս
ասելու, վոր ամեն մի անհատի մեջ կա լերկու-

սեռի հատկութիւններ, և այս կամ այն սեռն
ընդգծված ե նորմայ կամ նվազ չափով:

Յերբ մի սեռի լերեսայի մեջ ականալտ են
հակառակ սեռին հասուկ անատոմիական հաս-
կութիւններ, նա կոչվում ե հերմոֆրոդիտ:

Միաժամանակ ներքին սեռական գործարան-
ների կազմութեան հետ հիմք են գցում և կազ-
մակերպվում արտաքին գործարանները, վորոնք
մինչև լերկրորդ ամսի վերջը նույնպես միջ մի
թիւում չունեն, իսկ չորրորդ ամսի վերջում
արական կամ իգական թիւում են ստանում:

Սեռական գործարանների ամենազլխաժոր
եյական մասը սեռական գեղձերն են, ուստի լես
գլխավորապես նրանց վրա լես դարձնում ձեր
ուշադրութիւնը:

Իգական սեռական գեղձերն իրենց սերմ
արտադրող խողովակներով, վորոնց լայն մասը
արգանդ ե կազմում, մնում ե արգանդի մեջ,
վորքը կոնքում:

Իսկ արական սերմագեղձերն իրենց սերմ-
նատար խողովակներով իջնում են ցած, որգա-
նիզմից դուրս, և սերմատար խողովակը միանում
ե միգատար խողովակի հետ:

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՆՈՑՄԱՆ ԿԱՄ ԱՐԲՈՒՆԻԻ ՆՇԱՆ-
ՆԵՐԸ

Այնքան հայտնի չե աս լատրուկ փոփոխու-
թյունը, վոր առաջ ե գալիս պատանեկական
հասակում, պատանու սեռական հասունացման
շրջանում, լերբ հասունանում և գործունեթյան
մեջ են մտնում սեռական գեղձերը: Պատանին
բոլորովին կերպարանափոխվում ե թե ֆիզիկա-
պես և թե հոգեպես:

Արբունքի շրջանը, կամ փոփոխական շրջանն
սկսվում ե՝ աղջկանը 13—14—15 տարեկանից,
խսկ տղայինը 14—15—16 տարեկանից և ընթա-
նում ե չափազանց արագ: 15—16 ից հետո մի
փոքր դանդաղ թափով շարունակվում ե աղջկանը՝
մինչև 18—20—22 տարին, տղայինը՝ 19 21—
24 տարին, վորից հետո սեռական հասունացումը
լրացած ե համարվում:

Սեռական հասունացման հատկանիշները
կարելի չե բաժանել լերճու մասի՝

1. առաջնակարգ հատկանիշներ՝ սեռական
գեղձերի հասունացումը և 2. յերկրորդական
հատկանիշներ, բոլոր ֆիզիկական, մտավոր և
հոգեկան փոփոխությունները, վորով տարբերվում
են արական և իգական սեռերն իրարից:

Արական սեռական գեղձերի հասունացումն

այն ե, վոր գեղձերն ընդունակ են դառնում հասուն սերմնաբջիջներ կամ սպերմատոզոիդներ արտադրել:

Սպերմատոզոիդները հավաքվում են սերմապարկերում և սերմատար խողովակներով ամիսը մոտավորապես մեկ կամ յերկու անգամ նորմալ կերպով դուրս հոսում, դատարկվում, վորը կոչվում ե սերմնահոսություն:

Իգական գեղձերը հասունանալով, ընդունակ են դառնում ամիսը միայն մեկ անգամ հասուն ձվիկներ արտադրելու:

Գեղձերի այն մասում: վորտեղ ձվիկ ե հասունացել (գրաֆյան բջիջնում) լորձաթաղանթը պատռվում ե և հասուն ձվիկը դուրս ենետվում: Դուրս նետված ձվիկն ընկնում ե ձվատար խողովակի, կամ այսպես կոչված՝ ֆալուպյան խողովակի բերանը և այդտեղից տեղափոխվում խողովակի լայն մասը, վոր կոչվում ե արգանդ:

Մինչ այդ արգանդի պատերը փափկանում լորձաթաղանթն ուռչում ե արյունահոսության աստիճանի և, այդպիսով հող պատրաստում, վոր ձվիկը, բեղմնավորվելու դեպքում, հեշտությամբ խորասուզվի աղբաճի պատի մեջ և կպչի նրան:

Սեռական հասունացման յերկրորդական հատկանիշերն ամենից շատ աչքի ընկնողն են:

Այդ հատկանիշներն սկսում են զարգանալ սաղմի արգանդային կյանքի յերկրորդ մասից, այնպես, վոր նորածին մանուկներին մենք կարող ենք տարբերել իրարից սեռական վորոշ հատկանիշերով:

Իգական սեռի նոր ծնված մանուկն արդեն տարբերվում է արականից, բացի սեռական գործարաններից, իր ավելի փոքր քաշով (100 գր.), քնքուշ կմախքով, փոքր ձեռք ու վոտքով, մարմնի յերկարությամբ ($1\frac{1}{2}$ —1 սանտ.), կոնքի ձևով, ուղեղի չափով:

Ծնվելուց մինչև 13—14 տարեկան հասակը սեռական հատկանիշերը զարգանում են դանդաղ, աննկատելի կերպով ճնշված:

Այնուհետև արրունքի շրջանում զարգացման թափն ազատվելով վորոշ ճնշումից, չափազանց արագ և կտրուկ կերպով է ընդդժում յերկրորդական այն հատկանիշերը, վորոնք ստեղծում են կնոջ և տղամարդու հատուկ տիպը:

Վորջան բարձր է ցեղի զարգացումը, այնքան սուր է և տիպերի տարբերությունը: Զարգացման ստորին աատիճանի վրա այս տարբերությունը նշմարվում է թույլ կերպով, որինակ՝ նախամարդը:

Սեռական հասունացման ֆիզիկական յերկրորդական հատկանիշերը հայտնաբերվում են

գանգի, կմախքի, մասնավորապես կոնքի, մկանս-
լին ուժի, ճարպալային շերտի, դեմքի ընեհանուը
ձևի, ձայնի և ուրիշ սեռային հատուկ ձևավո-
ւթութիւններով:

Սեռական զարգացման հոգեկան հատկանի-
շերը հայտարարվում են սեռի առանձնահատուկ
հոգեբանական կազմակերպումով և սեռական
բնագրի զարգացումով:

Արբունքի առաջնակարգ և յերկրորդական
հատկանիշերի առաջ գալը պայմանավորվում է
սեռական դեղձերի հասունացումով և իրենց
ֆունկցիայի մեջ մտնելով:

Մարդկանց և կենդանիների վրա կատարած
ամորձատման բազմաթիվ փորձերով և դիտողու-
թիւններով ապացուցվել է, վոր սեռական գեղ-
ձերի ֆունկցիան չափազանց մեծ դեր է կա-
տարում թե որդանիզի կազմակերպման և թե
սեռի կազմակերպման գործում:

Ամորձատվում են կենդանիները՝ ձին, յեզը՝
հնազանդիցնելու, բեռնակիր դարձնելու նպա-
տակով:

Մարդիկ ամորձատվում են կրոնական աղան-
դի պահանջով (Ռուսաստանում) կամ հաբեմների
նեքօրիններ դարձնելու համար:

Խաալիալում կաթուղիկ յեկեղեցու տղա յեր-

գիշները սոսորանո ձայնը պահպանելու համար
եյին ամորձատվում:

Ի՞նչ եր ալդ ամորձատման հետևանքը:

Յեթե ամորձատվում եր աղան սեռական
հասունացումից առաջ, նա զրկվում եր սեռական
յերկրորդական հատկանիշերից՝ նրա արտաքինը,
վարքը, բնավորութունը կորցնում եյին արական
հատկութունները և թեքվում դեպի իգականը,
մորթը քիջշանում, ճարպային շերտը հաստանում
ե, դեմքին բեխ, մորուք չի բուսնում, կոկորդը
չի զարգանում, հետևաբար՝ ձայնը մնում ե բա-
րակ, ձեռք ե բերում կանացի բնավորութուն,
պասսիվանում ե, լենթարկվող դառնում:

Ամորձատումը սեռական հասունացումից
հետո, յիբ յերկրորդական սեռական հատկանիշ-
ներն արդեն յերևան են յեկած, ալդպիսի զգալի
փոփոխութուն չեն տալիս, բայց և այնպես
սեռական հատկանիշներն սկսում են թուլանալ,
մազերը թափվում են, մորուքը նոսրանում ե,
ձայնը բարակում, ճարպային շերտերն ավելանում
են, մկանային ուժը և սեռական բնազդը թուլա-
նում են և ալին:

Սովորաբար ամորձատվածներն աստիճանա-
բար հոգեպես ընկճվում են և դառնում մելամաղ-
ձոտ, մելանխոլիկ:

Այսպիսով՝ փորձերը համոզում են, վոր սե-

առկան լերկրորդական հատկանիշերի առաջ գալը պայմանավորվում է միմիայն սեռական գեղձերի ֆունկցիայով:

Իսկ հասուն սեռական գեղձերի ակնհայտ ֆունկցիան մենք գիտենք, վոր սերմնաբջիջների արտադրութիւնն է:

Գիտնականների մի ուրիշ ուղղութիւնը կատարած վորձերը բերին այն լեզրակացութիւն, վոր սեռական գեղձերի ֆունկցիան միայն սերմնաբջիջների արտադրութիւնը չէ, վորի նպատակը սերունդ արատարելն է, այլ այն ունի մի ուրիշ ֆունկցիա, վորի նշանակութիւնն անհասկնալիք է: Որքանիցսի համար չափազանց մեծ է յեվ չափազանց կարեւոր:

Այսպէս՝ քաղաղի սեռական գեղձերը տեղափոխելով, այսինքն՝ մարմնի մի ուրիշ մասում կարելով, քաղաղը զրկվում է սեռական բջիջներ արտադրելու ընդունակութիւնից, բայց նրա արական ընտանրութիւնն իր բոլոր սեռական լերկրորդական հատկանիշերով չի փոխվում:

Յերիտասարդացման առաջին փորձն իր վրա կատարեց 72 տարեկան ծերունի գիտնական Բրուսն-Սեկարը:

Վորոշելով, վոր ծերութիւնն պատճառը սեռական գեղձերի թառամելն է, նրանց ֆունկցիայի դադարելը, նա լերիտասարդ կենդանիների

սեռական գեղձերից հյութ պատրաստեց և սրբակեց իրեն: Հետևանքը լեղավ աչք, վոր ծերունու մկանային ուժն ավելացավ, աշխատուն սկսեց յուներ բարձրացավ, մաքսողութիւնը լավացավ և ալլն:

Ասպիսով պարզվեց, վոր սեռական գեղձերը յերկու ֆունկցիա ունեն՝ մեկը սերնդի համար՝ սեռական քլիջների արտադրութիւն, մյուսը՝ իր որդանիզմի համար արտադրում ե մի վորոշ նյութ, վորը խառնվելով մեր արյան հետ, անցնում ե որգանիզմի մեջ և ներգործում նրա վրա:

Ասպիսով, վորոշվեց, վոր սեռական գեղձերը ներգաճող գեղձեր են:

Ի՞նչ կնշանակի գեղձ:

Գեղձ կնշանակի մի որգան, վորը վորոշ հյութ ե արտադրում, որինակ՝ թքի գեղձ, ստամոքսի հյութի գեղձեր՝ պանկրեասը՝ լենթաստամոքսային հյութով, լյարդը, վոր լեղի լե արտադրում և ալլն:

Բայց սրանք սովորական գեղձեր են և վոր ներգատող, վորոնք տարբերվում են առաջինից նրանով, վոր սովորական գեղձերն ունեն իրենց հյութի համար պարկեր և հյութատար խողովակներ կամ ծորաններ, վորի միջով դուրս ե հոսում հյութը, իսկ ներգատող գեղձերը դուրկ են դրանից, նրանց արտադրած հյութն անմիջապէս ծծվում ե

գեղձերը շրջապատող արյունատար խողովակների մեջ և ալոպիսով ներգատվում արյան մեջ:

Բացի սեռական գեղձերից, մարդու և կենդանիների որդանիզմի մեջ կան մի շարք ուրիշ ներգատող գեղձեր, ընչպես վահանաձև գեղձեր, խալիպը, վերլերիկամնային, ուղեղի հավելվածքը՝ ուղեղի հարուկը, փորոնք ինչպես և սեռական գեղձերն, ունեն իրենց գատուցը հյուսթը, վորը կոչվում է հորմոն (հունարեն կնշանակի զրգուիչ):

Այդ հորմոնները ներգատվելով որդանիզմի մեջ, զրգուելով, ազդում են մարդու աճման և նյութերի փոխանակման պրոցեսների վրա: Որինակ՝ լեթե ուղեղի հարուկը հեռացնենք, մարդու և կենդանիների աճումը կդադարի և նրանք կմնան թզուկ: Բացի հարուկից աճման վրա ազդում են և վահանաձև ու խալիպ գեղձերի հորմոնները:

Այնուհետև պարզվեց, վոր բոլոր ներգատող գեղձերի գատուցը կամ հորմոններն են վարում բոլոր համակարգությունների համագործակցությունը և վորոշում նրանց բոլոր գործառնությունների որինաչափությունը, լրացնելով այս տեսակետից նյարդային համակարգության աշխատանքը:

Ներգատող գեղձերը կարող են միատեսակ կամ հակառակ ազդեցություն ունենալ որդանիզմի վրա:

Պարզված է, վոր վորոշ հասակներ կտա-
ված են վորոշ ներգատող գեղձերի գործունեյու-
թյան հետ:

Մանկական հասակում իր հզոր ազդեցու-
թյամբ աչքի յե ընկնում խալիպը, վոր գոյություն
ունի միայն այդ հասակում մինչև արբունքի
ըջանը, վորի ընթացքում ճնշում է գործում սե-
ռական զարգացման վրա:

Յեթե յերիտասարդ աջադադի խալիպը հե-
ռացվի, առաջ կգա վաղատամ սեռական հասու-
նացում:

Վորպեսզի տնհատը նորմալ կերպով զար-
գանա և հասնի սեռական հասունացման, պետք
է խալիպն աստիճանաբար փոքրանա և արբունքի
ըջանում միայն տնհատանա, իսկ վահանաձև և
սեռական գեղձերն աստիճանաբար զարգանան

Սեռական գեղձերի ատրոֆիան, կամ թա-
ռամելը առաջ է բերում ծերություն:

Բացի դրանից, ծերության հատուկ ներազ-
դող գեղձ է համարվում և վերլերիկամային գեղ-
ձը, վորի ազատ հորմոնը առաջ բերում արտե-
րիո սկլիերոզ և որգանների ալլոսեռում:

Այսպիսով, պարզվեց հորմանների քիմիական
ազդեցությունն որգանիզմի վրա և սեռի ու
հասակի կախումն այս կամ այն հորմոնից:

Պարզվեց սեռական գեղձերի հորմոնի դերը որգանիզմի հասունացման գործում:

Հիմնվելով սրա վրա, Բրոուն Սեկարը կատարեց իր լերիտասարդացման առաջին փորձը: Նա լերիտասարդ կենդանիների սեռական գեղձերի հորմոնը հանելով, սրակեց իրեն և ալդպիտով ժամանակավորապես բարձրացրեց իր գործարանների գործունակութունը:

Վեննայի գիտնական Շտայնախը ավելի հեռու գնաց իր սպիտակ մկների վրա կատարած լերիտասարդացման փորձերով:

Նա արու մկներին ամորձատելով, նրանց սեռական գեղձերը փոխարինում է իգական ձվարաններով, դարձնում նրան իգական արտաքինով և իգական սեռական բնագոյով մուկ: Կամ թե չե արական սեռական գեղձերին ավելացնելով իգական ձվարաններ, ստանում է հերմոֆրոդիտ մկներ:

Վերջապես, Շտայնախն իրականացրեց արհեստական կերպով լերիտասարդացման դադափարը: Նա զառամյալ մկների (մաֆուսաիի) թառամած սեռական գեղձերը փոխարինելով լերիտասարդ կենդանիների սեռական գեղձերով, լերիտասարդացնում եր. նրանց, վերադարձնելով նրանց վոչ միայն սեռական բնագոյը և սերունդ արտադրելու ընդունակութունը, այլ և ֆիզի-

կապես և հոգեկան տեսակետից եր թարմացնում
և ուժեղացնում նրանց:

Նման փորձերը մարդկանց վրա անկարելի
լեր կատարել, վրովնետե գիտնականները չդիտե-
լին — վրտեղից վերցնել լերիդասարդ մատերիալ
ծերունիների, համար: Սակայն ներկայումս մար-
դիկ ալդ նպատակով զբողվում են մարդանման
կապիկներ բազմացնելով:

Մարդկանց վրա լերիտասարդացումը կա-
տարվում է վրող կերպ՝ կտրում են սերմատար
ծորանները և ալդալիսով աղգելում սերմաբջիջ-
ների արտադրումը:

Գեղձերի սերմ ալտադրող հլուսվածքը լին-
թարկում է աորոֆիա^ի և նրա հալվին զարգա-
նում և ուժեղանում է միջնահլուսվածքը՝ հորմոն
արտադրող հլուսվածքը և ուժեղացնելով իր աղ-
դեցութլունը, բարձրացնում է որդանիզմի ու-
ժերը, լերիտասարդացնում որդանիզմը:

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՆԱՅՄԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ՅԵՎ ՊԱՏԱՆԵ-
ԿԱԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻ ՀՈԳԵՎԱՆ ՋԱՐԳԱՅՈՒՄԸ

Թեև սեռական հատկանիշերն տնհատի մեջ
առաջ են գալիս արբունքի շրջանից շատ առաջ,
գեռ արգանդալին կյանքում, բալց կտրուկ կեր-
պով սեռերն իրարից տարբերելու շրջանը հա-
մարվում է արբունքի շրջանը, լերբ սեռի ձևա-

կերպումը կատարվում է միջոցառելից արագ և սրընթաց թափով:

Արբուճի շրջանում պատանին զարգանում է միջ միայն ֆիզիկական, այլ և ուղեղի ալգ շրջանի ուժեղ զարգացման հետ զարգանում են նրա մտավոր ընդունակութունները, զարգանում են մտապատկերները, առաջ են գալիս վերացական մտքեր, կազմակերպելու ընդունակութուն, զարգանում է ինքնուրույն դատողութունը, կամքը գործում է գիտակցաբար:

Հոգեկան և մտավոր զարգացումը պատանիների միջ հաճախ զուգընթաց է ֆիզիկական զարգացման հետ: Նա կարող է դանդաղել, հետ մնալ, կամ կանխել ֆիզիկականին:

Այսպիսի անզուգընթաց զարգացման պատում է հիվանդոտ ժառանգականութունը և ստեղծում աննորմալ տիպեր:

Սակայն ժամանակի ընթացքում այս տարբերութունը մեծ մասամբ հավասարակշռվում է: Սրտնով է բացատրվում այսպես կոչված հրաշք լերեխանների կամ արտակարգ հանճարեղ լերեխանների գոյութունը (Վիկտոր Համբարձումյան-մաթեմատիկոս): Սակայն սրանից շատ շատերն արբուճի շրջանից հետո վաղնչով չեն տարբերվում այլևս ուրիշ սովորական լերեխանների:

Շատ աշակերտներ մինչև արբուճի շրջանն

սչքի լին ընկնում իրենց արտակարգ ընդունա-
կությամբ, սակայն արբունքի շրջանից հետո
դաւնում են սովորական լերեխա, հաճախ նույ-
նիսկ ավելի թույլ:

Պատահում է և հակառակը՝ մանկական հա-
սակում թույլ լեղած լերեխաները հաճախ ար-
բունքի շրջանից հետո ուժեղանում են:

Վորովհետև մանկական հասակից պատանե-
կական հասակի փոխանցումը կատարվում է չա-
փազանց արագ, պատանին հաճախ միացնում է
իր մեջ չլնջված մանկական հատկությունները:
Պատանիներն իրենց մեծ են զգում, բայց ձևերը
լերեխայական են: Նրանց մանկական մտապատ-
կերները խառնվում են կիսահասուն և քննադա-
տությունից զուրկ մտապատկերների հետ: Վորով-
հետև շրջապատից շարունակ լսում են, վոր ի-
րենք մեծացել են, պատանիները չափազանց
մեծամտում են, մանավանդ աղաները, վորոնք
մեծամտությունից իրենց ուժերից ավելի մեծ
ձեռնարկությունների լին դիմում: Պատանիներն
ամեն ինչ կարդում, ամեն ինչի մասին խոսում
են և լերակայում, վոր իրենք ամեն ինչ ավե-
լի շտվ են հասկանում, քան մեծերը:

Այս է պատճառը, վոր նրանք ամեն բանի
մասին իսկույն սկսում են վիճել: Այս է պատ-

ճառը, վոր նրանք ալդ հասակում հաճախ ծնող-
ներից լերես են դարձնում:

Սակայն ալդ հասակում պատանիներն ընդ-
որինակում են մեծերին: Շատերն իրենց հասու-
նությունն ապացուցելու համար, ավելի շուտ՝
մեծերին նմանվելու համար, սկսում են ծխել,
խմել, մեծերի ձևով խոսել, շարժվել և այլն:

Սեռական հասունացման շրջանում մեծ թա-
փով են զարգանում ու գունավորվում զգաց-
մունքները: Պատանիները հեշտությամբ վոգևոր-
վում են, հեշտությամբ զրգովում, վորովհետե
նրանց ուղեղը վերջնականապես չի զարգացել
և նրա զսպանակները չեն ամրացել: Պատանին
հեշտությամբ բռնկվում է ալս կամ ալն զգաց-
մունքով, ալսինքն՝ շուտ վիրավորվում, բարկա-
նում, հրապուրվում և այլն:

Վերոհիշյալ հատկությունների հետ միաժա-
մանակ հիմք են զցում և զարգանում են պատա-
նու մեջ հոգեկան ավելի բարձր հատկություն-
ները:

Պատանու մեջ արթնանում է մտքի քննադա-
տական ուժը, իր և դիմացինի վարմունքներն
իրենց հետ համեմատելու ուժը: Պատանին
սկսում է յուրահատուկ կերպով պարզաբանել
իրեն համաշխարհալին խնդիրները: Արթնանում
է սոցիալական զգացմունքը, սոցիալական խըն-

դիրներով հետաքրքրվելը և ստեղծագործական
ընդունակութիւնը: Մեծանուն եւ նրա ակա-
վութիւնը:

Աղջիկների սեռական հասունացումը մի փո-
քրը տարբերվում է տղաներից: Տղաների հսկա-
յական ակտիվութիւնն հետ համեմատած, աղջիկ-
ները մի փոքր պասսիվ են: Սրա պատճառը
հետևյալն է. սեռական յերկրորդական նշանները
յերևան գալուց հետո աղջիկը խորասուզվում է
ինքն իր մեջ, կարծես ընկնում է մի նոր ներ-
քին աշխարհ, դառնում է չափազանց զսպված,
կարելի չէ ասել մի փոքր վախկոտ:

Տղաներն աշխատում են զրահորել իրենց
ակտիվութիւնը, իսկ աղջիկներն, ավելի խորա-
սուզվելով իրենց մեջ, ինքնադիտողութիւնը են
տարվում (սեր դեպի որպիւրը): Չափազանց
ընդունալի է տղաների և աղջիկների համար հետե-
յալ յերեւոյթը. մանկական հասակում շատ մտե-
րիմ յեղած աղջիկն ու տղան արեւունքի շրջա-
նում խզում են այդ մտերմութիւնը: Աղջիկների
այդ շրջանի զսպվածութիւնն առիթ է տալիս
մեծամտացած տղաներին՝ բարձրից նայել նրանց
վրա: Սակայն հետագայում համասարակշռվում
են նրանց փոխհարաբերութիւնները:

Սեռական հասունացման շրջանը վերոշվում է զգացմունքների և բնազդների արթնանալով:

Ամենից առաջ յերևան է գալիս ընկերանալու, բարեկամանալու զգացմունքը, հարգանքի զգացմունքը, յերկրպագության աստիճանի հասնող համակրանքի զգացմունքը, վերը ասելով՝ վում է դեպի օւսուցիչը, ազգականը, մտերիները և այլն:

Այնուհետև արթնանում է սեռական բնազդը, վորն աննորմալ պայմաններում վտանգավոր թեքում է ստանում դեպի ոնանիզմը, դեպի վաղաժամ սեռական կյանքը: Վերջինիս նպաստում են այն հիվանդուս պայմանները, վորոնց մեջ մեծանում է մտադ սերունդը:

Գլուղական ծանր ֆիզիկական աշխատանքը և զրկանքներն ուշացնում են սեռական բնազդի արթնացումը: Գաղաքի կյանքը նպաստում է նրա վաղաժամ արթնանալուն: Իսկ կապիտալիստական կարգերը թե հարուստին և թե աղքատին, առավելապես յերիտասարդութունը, զոհ են դարձնում վաղաժամ սեռական կյանքի, վորը ատնում է դեպի ֆիզիկական և մտավոր ալլա-սեռում, հետադիմութուն, հանցագործութուն և վնասերական ախտեր:

Սեռական ախտերի առաջացման նպաստում

են նաև առատ սնունդը, տաք սենյակը, փա-
փուկ անկողինը, խմիչքը, մանավանդ ալկոհոլը,
մտավոր հոգնածութիւնը, ֆիզիկո-լոգիայի բա-
ցակալութիւնը և վորոշ հիվանդութիւններ, ինչ-
պիսիք են՝ աղիքային վորդերը, պարագիտները:

Սպարտացիք իրենց յերիտաւարդներէ դաս-
տիարակութիւն ժամանակ աչա բոլոր ծանր հան-
գամանքներէց ազատ ելին պահում նրանց:

Ներկայումս բանվոր և գյուղացի ազգա-
բնակչութեան մեջ բնակարանային ծանր պայ-
մանները, ընդհանուր անկողինը, ընդհանուր սեն-
յակը, մեծերի սանձարձակ խոսակցութիւնը
փոքրերի ներկայութեամբ, վարքը և ընդհանրա-
պես սեռական ընդմիջ կրող գրեթե անութիւնը,
կինոն, պարերը ստիպում են պատանիներին ի-
րենց ակտիվութիւնը գործադրել վաղաժամ սե-
ռական կյանքի ուղղութեամբ:

Վաղաժամ առաջ յեկած սեռական հետա-
քըքրութիւնը և վաղաժամ սիրահարութիւնը
պարզ ե, վոր նրանց կտանեն դեպի վաղաժամ
սեռական կյանք:

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՆԱՑՄԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆ ՈՐ-
ԳԱՆԻԶՄԻ ՎՐԱ

Ինչպես տեսանք, պատանիները հետաքրք-
րանաւոր յանձարկով և խոշոր ֆիզիկական և

հոգեկան փոփոխութիւնների, ինչպիսիք են առաջնակարգ և յերկրորդական սեռական հատկանիշերի առաջացումը:

Պատանու մտապատկերները և բնազդները մեջ առաջ են գալիս տարուբերումներ, վաղաժամ արթնացած սեռական բնազդ՝ ոնանիզմը և հաճախ վաղաժամ սեռական կյանքը, վորի հետևանքը լինում է հաճախ և վեներական հիվանդութիւններն անհետևանք չեն անցնում պատանու համար: Մատաղ որդանիզմի մեջ այս ապրումներն առաջ են բերում մտքի ցրվածութիւն, ուշադրութեան խանգարում, թուլացում: Իսկ սրանք մտավոր ընդունակութիւնների խանգարման նշաններ են:

Յեթն սրան ավելացնենք և պատանու տրամադրութեան անկայունութիւնը, նյութից նյութ թռչելը, շուտ հոգնելը՝ այս բոլորը նյարդային և հոգեկան խանգարումներ (ներատենիա) կարելի է անվանել: Վերջինս ավելի լե ծանրանում, յեթն պատանին ծանրաբեռնված է հիվանդոս ժառանգականութեամբ՝ ակոհոլիզմով, սիֆիլիսով և այլն:

Պետք է նկատել, վոր ներատենիան և հոգեկան հիվանդութիւնները մեծ մասամբ յերեւման են գալիս պատանեկական հասակում, վերահիշյալ ծանր փոփոխութիւնների և ապրում-

ների հետևանքով, վոր ունենում ե պատանին։
Սեռական հողի վրա կատարած հանցագործ
ծուխլուսների և ինքնասպանութիւնների մեծ
տոկոսը հետևանք ե նյարդային և հոգեկան խան-
գարումների, կատարվում ե սեռական հասունաց-
ման շրջանում՝ 14-24 տարեկան հասակում։

Սրա պատճառն այն ե, վոր պատանու կամ
յերիտասարդի ուղեղի զսպիչ կենտրոնները դեռ
վերջնականապէս ճկողմակերպված չեն, ուստի
անհատը հեշտութիւմը ե կորցնում իր հոգեկան
հավասարակշռութիւնը։

Այսպիսով պարզվեց, վոր մարդու կյանքի
ամենակրիտիկական շրջանը սեռական հասունաց-
ման շրջանն ե, վոր վորոշում ե մարդու հետագա
բախտը։ Անհատի ամենադժվար պայքարը կյան-
քի դեմ տեղի չե ունենում պատանեկական
(14—24 տ.) հասակում, և յեթե այդ շրջանում
նա հաղթող դուրս յեկավ, նրա ապագան ապա-
հոված ե։

Ի՞նչ ե ՍԵՌԱԿԱՆ ԲՆԱԶԴԸ ԿԱՄ ԱՆՌԱԿԱՆ ԵՆԵՐ-
ԳԻԱՆ

Ի՞նչ ե բնագղը։ Այդ՝ ցանկութիւն ե կամ
կարողութիւն մի գործ կատարելու՝ կերակուր
ուտելու և այլն։ Գործողութիւն կարողութիւնն
ուրիշ խոսքով կոչվում ե եմերգիա, վոր հունարէն

կնշնակի գործունակութիւնն: Գործունակ մարդուն անվանում են եներգիայով լի մարդ:

Բնութիւնն մեջ եներգիան տարբեր ձևով ելինում: Մենք գիտենք ելեկտրական, լույսի, տաքութիւն, շարժողութիւն և այլ ձևի եներգիաներ:

Եներգիան ունի լերկու գրութիւն՝ պոտենցիալ և կինետիկ:

Բնութիւնն մեջ մի տեսակ եներգիան կարող ե ձևափոխվել մի ուրիշ տեսակի, ինչպէս ջրի շարժողութիւնն եներգիան ձևափոխվում ե ելեքտրականի (Հիդրոշենք, Ջագեսը և այլն), գոլորշու եներգիան՝ շարժողութիւնն եներգիայի (շոգեկառքը) և այլն:

Մարդը մի մեքենա լե, վոր իր կենսական պրոցեսների համար արտադրում, գործադրում ե իր սեփական եներգիան՝ տաքութիւնն եներգիան, վորն ըստ հարկավորութիւնն ձևափոխվում ե ելեքտրական, շարժողական, սեռական և այլ եներգիաների:

Սեռական ընագդը սեռական եներգիա լե, իսկ վարովհետև ամեն մի եներգիա գործ կատարելու ուժ ե, հետևաբար սեռական եներգիան ուժ ե, այն ուժը, վոր ստեղծում ե այս կամ այն սեռը, առաջ ե բերում և զարգացնում մարդու մեջ առաջնակարգ և լերկրորդական սեռական հատկանիշներ:

Իսկ այդ ստեղծագործական ուժը առաջ ե-
գալիս շնորհիվ սեռական գեղձերի գործունեյու-
թյան, վորն արտահայտվում ե սեռական բշիջ-
ների և հորմոնների արտադրությամբ:

Ամորձատվածների վրա փորձերը ցույց են
տվել, վոր առանց սեռական հորմոնի մանուկը
վորոշ սեռական թեքում չի ստանում, իսկ հա-
սուն մարդը, զրկվելով սեռական գեղձերից, սեր-
մաբշիջներից և սեռական հորմոնից, կորցնում
ե իր թե ֆիզիկական և թե մտավոր հոգեկան
ընդունակությունները և զրկվում սերունդ, ար-
տադրելու ընդունակությունից:

Սեռական բնազդը կամ եներգիան պատա-
նեկական հասակում առաջ ե բերում սեռական
կյանքով ապրելու ցանկություն և ֆիզիկապես,
մտավորապես զարգանալու, ինքնուրույնանալու
ընդունակություն:

Հասուն հասակում սեռական եներգիան ան-
հատին տալիս ե մտավոր ֆիզիկական և սեռա-
կան կյանքով ապրելու հնարավորություն:

Վորքան մարդ ուժեղ ե ֆիզիկապես և զար-
գացած մտավորապես, այնքան նրա սեռական
եներգիան շատ ե ուժեղ: Հետևաբար այնքան
նա ընդունակ ե թե սեռական կյանքի և թե
ֆիզիկական և մտավոր աշխատանքի:

Պատմության բոլոր հերոսներն ուժեղ մար-

դիկ լինելով, ուժեղ են լեղել նաև սեռական
եներգիայով, վորն արտահայտվում է նրանց
մատվոր և հասարակական հսկայական աշխա-
տանքով և միաժամանակ սեռական կյանքով:

Այսպես են լեղել Պետրոս Մեծը, Պուշկինը,
Տալստոյը, Հայնեն, Լեոնարդո Դա Վինչին և այլն:

Այսպիսով, սեռական եներգիան մարդու
ամենագլխավոր ուժն է, նրա կյանքի կապի-
տալը, հետևաբար՝ վորքան աֆն կապիտալը մեծ
լինի, այնքան ահապան ավելի ուժեղ կլինի կյան-
քում:

Սակայն բավական չե կյանքի կապիտալ ու-
նենալը, պետք է գիտենալ նրա խնայողաբար
և նպատակահարմար գործադրելը:

Այս խնդրում շատերը պատահեցական հա-
սակում ինչպես և հետադադում իրենց վաղաժամ
սեռական կյանքով և հիվանդագին թեքումներով՝
ոնանիզմ և այլն, վատնում են իրենց ունեցա-
ծը և շուտով մնում աղքատ, կյանքի համար ահ-
պետքացած, վորովհետև նմանները չգիտեն, վոր
սեռական եներգիայի վաղաժամ վատնումը կա-
տարվում է իհաշիվ իրենց ֆիզիկական, մտավոր
և հոգեկան զարգացման:

Բնության մեջ ամեն ձևի եներգիա արտա-
դրվելուն պես պետք է գործադրվի, վորովհետև
նրա ամբարդումն ահհաբին է: Որինակ՝ շագանե-

քենայի գործընթացին իսկույն պիտի գործադրվի, թե
չեմք ենան կալաթի:

Սեռական եներգիւյի ամբարումը նույնպէս
անկարելի լեւ. նա ստիպում է իսկույն գործա-
դրել:

ԻՆՁԻ ՎՐԱ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԴՐՎԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԵՆԵՐԳԻԱՆ
ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՆԱՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Պէտք է արդէնք անհատն իր հասունացման
շրջանում սեռական եներգիւյն գործադրի սեռա-
կան կյանքի վրա:

Կենդանաբուժներն ապացուցում են, վոր
կենդանու և ալ ընտանի կենդանիների վաղա-
ժամ սեռական մերձեցումն ալլասեւում, մանրաց-
նում է նրանց: Այս է լեզել պատճառը, վոր
Նորվեգիայի խոշոր կովերը մանրացել են:

Նույնը կատարվում է մարդու հետ: Վա-
ղաժամ սեռական կյանքը և սեռական ախտերը
ապառել են տալիս պատանու ալն ուժը, վոր
հասունացման շրջանում պետք է գործադրվի
նրա որդանիզմի ֆիզիկական, մտավոր և հոգե-
կան աճման վրա: Ուստի նա ալ չերեք ուղ-
ղութւյնը էլ հետադիմում է, մանրանում:

Վերոհիշյալը հաստատվում է բժշկական և
մանկավարժական դիտողութւյններով: Ժան Ժակ
Խուստն իր «Եմիլ»-ում ասում է՝ «Այն լերի-
դասարդները, վորոնք անձնատուր են լինում վա-

դատամ սեռական կյանքի, աչքի լնն ընկնում
անմարդասիրությամբ և կորցնում են ամոթի
զգացմունքը»:

Ռուս հոգեբան պրոֆեսոր Միկսերսկին գրում
է՝ «Իսաստիաբանություն ամենատարեւոր խնդիրնե-
րից մեկը ամոթի՝ զգացմունքի զարգացումն և
մարդու մեջ: Նա բարձրացնում է սիրույ զգաց-
մունքը, իդեալականացնում է, մարդու ընտելորու-
թյանը տալիս է ազնվություն, ստիպում է մար-
դուն՝ ուշադիր լինել դեպի խղճի պահանջները:
Ամոթի զգացմունքն աչք բարձրագույն, կայծն է,
վորն ոգնում է տարբերել չար գործը բարուց և
գիմազել է աչք բուսին, լնն վիրավորում է
մարդու բարոյական զգացմունքը»:

Ջյոտորյովն ասում է՝ «Բնական ամոթի
զգացմունքը պետք է վոչ միայն պահպանել,
այլ և զարգացնել մարդու մեջ»:

Այսպիսով, իրոք ամոթի զգացմունքն աչք
հզոր լծակն է, վորը բարձրացնում է մարդու
հոգին և բարոյականությունը:

237 գերմանացի և ռուս գիտնականներ ի-
րենց ուղղված հարցապնդումին, թե փնտասեմք
է արդյոք ժուժկությունը լերիտաստրություն
համար սեռական հասունացման շրջանում, ըո-
յորը միաբերան պատասխանել են, վոր վոչ
միայն փնտասեմք, այլ և ընդհանրապես՝ չափա-

զանց ոգտակար եւ և անհրաժեշտ, վոր ժողովալությունն ոգտակար եւ նուիրակ հասուն շըրջանում:

Յեթե եներգիան անբարել չի կարելի, ապա ուր եւ գնում այն անհատների եներգիան, վորոնք ամբողջ կյանքում ժողովալ են մնում:

Պատմութեան վերածնութեան շրջանի ամենամեծ մարդն այս տեսակետից իտալական հանճարեղ քանդակագործ, ճարտարապետ և բժիշկ Լեոնարդո Դա Վինչին եր: Պատմական փաստերով հաստատվում ե, վոր նա իր ամբողջ կյանքում պահպանել ե իր կուսությունը:

Սեռական եներգիան, նման մյուս ձևերի եներգիաների, ընդունակ ե ձևափոխվելու աշխատանքի բոլոր տեսակ եներգիաների: Այսպիսի ձևափոխությունը կոչվում ե սուրլիսացիա:

Ուր ե գնացել Լեոնարդո Դա Վինչիի սեռական եներգիան, յեթե նա սեռական կյանքով չի ապրել:

Անկասկած՝ սուրլիսացիայի ե լեռնարկվել, ալիսնքն՝ աշխատանքի եներգիայի չե վերածվել և գործադրվել նրա հանճարեղ ստեղծագործությունների վրա:

Բայց չե վոր սեռական եներգիան հակադասական ուժ ե և նրան դիմադրելն անկարելի չե, ձևափոխվելը չափազանց դժվար ե գուցե:

Մարդու համար, վորը զինված է գիտակցութեամբ, ճգոր կամփով և գիտական պատրաստականութեամբ՝ տնկարելի վոչինչ չկա:

Մարդը չէ՛ վոր իր հզոր կամքով և գիտութեան ոգնութեամբ հպատակեցրել է իրեն բնութեան հսկայական ուժերը՝ ողը—ավիացիան, ջուրը—նավավարութիւնը, ելեքտրոմատորները, քամին, վորի ուժը գործադրվում է զանազան մեքենաներ պատեցնելու վրա և այլն:

Հետևաբար, մարդը կարող է հպատակեցնել իրեն նաեւ իր բոլոր բնազդները, վորոնց թվին է պատկանում և սեռական բնազդը:

Այս թուրը դաստիարակութեան խնդիրներ են, ալդ պատճառով մասադ սերնդի սեռական դաստիարակութեան խնդիրները չափազանց կարեւոր խնդիրներից մեկն է:

Սեռական դաստիարակութեան նպատակը պիտի լինի լերիտասարդութեան կյանքն աշնպես կազմակերպել, վոր սեռական հետաքրքրութիւն առաջ բերող հանգամանքները դուրս գան նրա կյանքից մինչև 22 — 24 տ. հասակը:

Այս նպատակին կհասնենք, լեթե լերիտասարդութեան կյանքը լցված լինի ալ բովանդակութեամբ, լեթե նրա՝ աղբյուրի նման դուրս բղիող ախտիվութեանը սոցալական աղղղութիւն:

տանք, մանավանդ, վոր արդ հասակն առանց
այն ել լի լե սոցիալական ձգտումներով:

Պատանեկական հասակում, լերը սեռական
եներգիան սոցիալական և ընդհանուր բխողգրի-
ական ուղղութիւնն չի ստանում, պատանեկական
ակտիվութիւնը շուտ և ցայիս դեպի ներս և
առաջ բերում սեռական պահանջ, վորն արտա-
հայտում և հետևյալ ձևերով՝ օնանիզմի, սեռա-
կան հետաքրքրութեան, վաղաժամ սիրահարու-
թեան (սեռ. մերձեցման) և այլն:

Այս նպատակին հասնելու համար չափա-
դանց նպատակահարմար են մեր պիոներական,
կոմյերիտական կազմակերպութիւնները:

Այս կազմակերպութիւնների ներքին խելա-
ցի դիսցիպլինան պիտի դաստիարակի պատա-
նիներին հեղհեղուկ կամքը: Այստեղ ֆիզկուլտու-
րայի, ուսման և գիտութեան միջոցով պիտի դաս-
տիարակվի առաջ հոգի առողջ մարմնի մեջ:

Զարգացնելով մատաղ սերնդի միտքը, կամքը,
ամրացնելով նրան ֆիզիկական, մանկութիւնից
մտցնելով նրա մեջ սոցիալական դադափառները՝
հնարավորութիւն կտրվի նրանց ակտիվութիւնը
նպատակահարմար գործադրել և հետ կկապեցվի
սեռական խեղաթիւրումներից՝ օնանիզմից, վա-
ղաժամ սիրահարութիւնից և այլն:

Իսկ կոմյերիտական շարժմանը, վոր պիտ-

ներքերի հետագա և ավելի հասուն շրջանն է, ավելի մեծ դեր է վերապահվում կյանքում:

Նրանցից պահանջվում է արդեն ավելի միջամտություն լերկրի քաղաքական կյանքին, պահանջվում է վոչ միայն նվիրվել գաղափարներին, այլ և ակտիվ կռվել նրանց պաշտպանություն համար:

Այսպիսի գաղափարական կռիվը կյանքում է պատանու և դեռատի լերիտասարդի սեռական եներգիալի խոշորագույն մասը, և սեռական տարբույթներին բաժին մնացած փոքր եներգիալի դեմ մաքառելը դժվարությունն չի հարուցում այլևս պատանուն կամ լերիտասարդին:

Ամփոփելով խոսքս և ուշադրություն տանելով այն վատահույժությունը, վորով աշակերտությունն իմ վերոհիշյալ սեռական յուսավորական աշխատանքից հետո սկսել է դիմել ինձ, վորպես խորհրդատուի, պետք է ընդունել, վոր սեռական յուսավորության և դաստիարակության խնդիրը ներկայումս իրոք հետևյալ հրատապ պահանջներն է տուժադրում դպրոցին և ընտանիքին.

1. Վարդիհատել լերեխալի սեռական կյանքին վերաբերող հանգամանքները լերեխալից թագնել անկարելի չէ, անթույլատրելի և կորուստաբեր, ուստի անհրաժեշտ է տալ նրան ժա-

մանակին հարկավոր սեռական դաստիարակութիւն և սեռական լուսավորութիւն:

2. Սեռական դաստիարակութիւն և սեռական լուսավորութիւն խնդիրը լուծելու համար մանկավարժը պետք է ունենա լավ պատրաստակամութիւն՝ թե տեսական և թե գործնական կողմից, պետք է ունենա մանկավարժական նուրբ տակտ և մաքուր մտածելակերպ:

3. Վորովհետև չկա անշատ սեռական տաղտոտ և ֆունկցիա, չսլիտի գոյութիւն ունենա և անշատ սեռական կյանք, անշատ սեռական դաստիարակութիւն առանց սոցալական և բիոլոգիական բազայի:

4. Վորովհետև սեռական բնագոյը բնածին է յերեխայի մեջ, աւստի վաղաժամ արթնացած սեռական վարքը հետևանք է վոչ թե որգանիզմի այս կամ այն հիվանդութիւն, այլ հիվանդոտ միջավայրի և սխալ դաստիարակութիւն:

5. Խելացի դաստիարակութեամբ մենք պետք է հետապնդենք յերկու մոմենտ՝

ա) պահպանենք սեռական բնագոյը, վերաբնակցանքի աղբյուր:

բ) սեռական բնագոյը հաւատալիցնենք կուլտուրայի, ինքնադիսցիպլինայի, ինքնառնայիցի, վոր ժուժկալութիւնը լինի վոչ — արջալիկական, այլ ինքնաբուդիս՝ շնորհիվ պատանինների սոցիալա-

կան և բիոլոգիական կատարյալ հասունութիւն:

6. Սեռական դաստիարակութիւն և լուսավորութիւն խնդրում նույնպէս պահպանել դպրոցական հասակի լեռնք շրջանները՝ նախադպրոցական, I աստ. և II աստ. դպրոցական հասակները և ամեն մեկ շրջանին ցույց տալ հասուն մոտեցում:

7. Նախադպրոցական հասակում ամենակարեւորը համարել սեռական դաստիարակութիւնը՝ զարկ տալով հիգիենիկ պայմաններին, լրացնելով մանկական ժամանակը խաղերով և նրան հետաքրքրող աշխատանքով: Իսկ սեռական լուսավորութիւնը սահմանափակել կարճ ու կտրուկ պատասխաններով մանկան տված հարցերին, խուսափելով տերմիններից և մանրամասնութիւնից, բաց լինելով լեռնք մանկական հարցերից:

8. I աստ. դպրոցականի սեռական դաստիարակութիւնը նախ և առաջ ընտանիքի վրա ազդելն է և ընտանիքի լուսավորութիւնը, լեռնքը՝ սուբլիմացիան՝ աշխատանքի, ֆիզկուլտուրայի, խաղի, սպորտի և այլ ձևով, լեռնքը՝ հիգիենիկ ռեժիմութիւնը և խստիվ հսկողութիւնը նրանց վարքի վրա թե՛ տանը, թե՛ դպրոցում և թե՛ դպրոցից դուրս:

9. I աստ. դպրոցների սեռական լուսավորութիւնը մեկ կողմից եպիդոդիկ բնույթ կրելով,

պիտի շոշափի աշակերտի վարքի ամեն մի շեղումն ուսուցչի նախաձեռնութեամբ, մյուս կողմից՝ պլանային կերպով կտպվի ծրագրի հետ, ընդգրկելով հետևյալ լեռնք կարևոր խնդիրները՝ մահվան անհրաժեշտութեանը, կյանքի պահպանումը, ուժեղացումը և կյանքի շարունակումը՝ բազմացման խնդիրը բույսերի, թռչունների և կաթնասունների մեջ, վորոնց կոնկրետ ձևերը նրանք դիտում են կյանքում և եքսկուրսիայի ժամանակ:

10. II աստ. դպրոցականի սեռական դաստիարակութեան խնդիրը լուծելու համար պետք է լեռնան հանել լերկու սեռի աշակերտութեան ապրումների պատալոգիան և հետ քաշել դպրոցականներին երոտիզմը դրդող հանգամանքներից դեպի ֆիզկուլտուրա, հասարակական տկտիվ աշխատանք, ալսինքն՝ սուբլիմացիայի լենթարկել նրանց սեռական եներդիան ըստ Սորոխտինի սխեմայի:

11. II աստ. դպրոցականի սեռական լուսավորութեան խնդիրը բաժանել լերկու մասի՝ բժշկական և մանկավարժական.

ա) բժշկական մասը վերապահել դպրոցական բժշկին, վորը վոչ պատահական ձևով, ալլառողջապահութեան հատուկ ժամերին նրանց նախ և առաջ պիտի ծանոթացնի իրենց մարմնի լրիվ

կազմութիւնն հետ, կցելով ընդհանուր անտարմիա-
լին, ֆիզիոլոգիային և բիոլոգիային սեռական
որդանաների անտարմիան, ֆիզիոլոգիան և գիգիե-
նան և, յերկրորդ՝ պիտի ծանոթացնի սեռական
կյանքի պատալութիւնը՝ վնասելու արտաքին,
ալկոհոլիզմի և ծխելու վնասակար հետեւանքների
հետ սեռական կյանքում:

բ. մանկավարժական մասը հասարակագի-
տական և բարոյական հիմունքներով մոտեցումն
է: || աստ. դպրոցականի սոցիալական հասունու-
թիւնն կարևորութիւնը լուսաբանելու խնդիրը
պետք է վերապահել մանկավարժին, (դաստիա-
րակին), վորը զրուցով, ընթերցանութիւնով և
մտքերի փոխանակութիւնով աշխատում է բարո-
յական սերմեր գցել աշակերտի մեջ:

12. || աստ. դպրոցականի սեռական սան-
ձարկութիւնն գեմ պայքարելու գործը վերապա-
հել աշակերտական կազմակերպութիւններին,
կոմյունիստիութիւնը, վորն աշակերտութիւնն ի-
գեալական ձգտումները պիտի կապի հասարա-
կութիւնն ռեալ ուղղութիւններին հետ և իմպուլս
ատ հասարակական ակտիվ աշխատանքի, վորով
կկլանվի նրանց ռեալական եննդգիայի խոշորա-
գույն մասը:

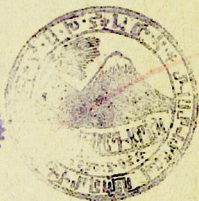
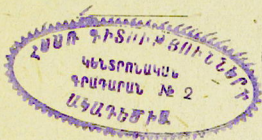
13. Սեռական դաստիարակութիւնն և լու-
սավորութիւնն խնդիրներում ծնողներին և ման-

կազարժներին աջակցելու համար պետք է ունենալ «ժանդակ հիմնարկութուն» պետալոգութշկական կոնսուլտացիա:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑՈՒՑԱԿ

1. Проф. Залкинд А.—„Язвы в ситеме полового воспитания“ журн „Революция и культура“
2. Файнгольд—„Половое созревание“
3. Проф. Залкинд А.—„Половой вопрос с коммунистическ. точки зрения“.
4. Проф. Рубинштейн М. М. } „Психология, педагогика и гигиена юности“.
5. Проф. Игнатов Ц. Е. }
6. Кинокартина „Омолаживание“
7. А. Я. Сосюр—„Половое воспитание детей“.
8. Др. Фрюдинг „Половое просвещение в деле воспитания“.
9. Др. М. А. Арони—„Дети и половой вопрос“.
10. Др. Холецкий—„Половая жизнь и неврастения“.
11. Др. Цуккер—„Физкультура быта и половой вопрос“.
12. Др. Коган—„Половая жизнь и алкоголь“.
13. Др. А. Успенский—„Половая жизнь и ее отклонение“.
14. Др. М. Годан—„Пол и любовь“.
15. Др. М. Годан:—Беседа с молодежью“.

16. Դր. Ե. Արկին—„Дошкольный возраст“—глава:
„Половая жизнь в раннем детстве“.
17. Половцева—„Половой вопрос в жизни
ребенка“.
18. Դր. Լозинский—„Проблема сексуальной
педагогики“.
19. Жаринцева,—Об'яснение полового вопро-
са детям“.
20. Жаринцева—„Как все на свете рождается“.
21. Դր. Юнг—„Конфликт детской души“.
22. Симонов—„Школа и половой вопрос“.

Սրբազրեց՝ Հ. ՍԱՌԻԿՅԱՆ

Պետհրատի տպարան

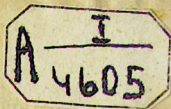
Պատվեր № 3977 Գլավիլտ № 8019 (բ.) ՀԲ

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0040298

11643
with

Apr 3